

Barbara Maresz

„DRUKOWANE OKLASKI?” POLSKA PRASA O WYSTĘPACH GOŚCINNYCH MODRZEJEWSKIEJ

„100 000 rubli za numer warszawskiego pisma, w którym nie ma ani słowa o Modrzejewskiej.”¹ Takie ogłoszenie zamieścił w grudniu 1879 humorystyczny tygodnik „Kurier Świąteczny” na początku pierwszych stołecznych (poamerykańskich) występów Modrzejewskiej. Także Henryk Sienkiewicz po zakończeniu tej długiej tury popisów dawnej gwiazdy Warszawskich Teatrów Rządowych stwierdzał: „gdybyśmy chcieli wydrukować razem wszystkie recenzje, powstałoby kilkunastotomowe dzieło”.²

Niewątpliwie o żadnym gościu polskiej sceny nie napisano tak wiele, żaden nie budził tak olbrzymiego zainteresowania nie tylko teatralnych krytyków i sprawozdawców, ale również prasowych kronikarzy, korespondentów i felietonistów. Popisy znakomitej aktorki zaprzętały uwagę do tego stopnia, że zapominano na moment o wydarzeniach politycznych. „Wszystko dziś poszło w ką przed Modrzejewską. Osoba wielkiej artystki wyrosła od razu ponad tłum innych bohaterów i bohaterek dnia, jako cedr libański wyrasta ponad szczyty zwykłych drzew i krzewów”³ – pisał w 1891 Wiktor Gomulicki w warszawskim „Kurierze Codziennym” i sam przyznawał, że w tym przypadku uległ „chorobie zwanej zateatrzeniem”.

Przy okazji popisów sławnej aktorki w ilustrowanych czasopismach bardzo często zamieszczano jej wizerunki i zapewne miała ona najwięcej „okładek” w ówczesnej prasie.⁴ Czasami wykorzystywano nazwisko gwiazdy także w prasowej reklamie. Na przykład w 1880 poznańska cukiernia A. W. Żuromskiego zapraszała na „lody przed i po przedstawieniu Heleny Modrzejewskiej” oraz

¹ „Kurier Świąteczny” 1879 nr 60.

² Litwos [H. Sienkiewicz], *Mięszaniny Literacko-Artystyczne*, „Niwa” 1880 t. 17 z. 125, s. 384.

³ F-y. [W. Gomulicki], *Dzienniczek*, „Kurier Codzienny” 1891 nr 5.

⁴ Np. wizerunek aktorki na okładkach zamieściły: „Kłosa” 1879 nr 753, „Biesiada Literacka” 1880 nr 213, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1891 nr 379, „Kurier Codzienny” 1891 nr 39, „Kurier Świąteczny” 1879 nr 59.

BIESIADA
LITERACKA

Nr. 213.

Warszawa, d. 18 (30) stycznia 1880 r.

TOM IX.

Helena Modrzejewska.

(W roli Adrianny; podług fotografii amerykańskiej) rysował J. Buchbinder.

„Okladka” z Modrzejewską w roli Adrianny, „Biesiada Literacka” 1880 nr 213

oferowała „cukry w eleganckich pudełkach” z fotografią aktorki, podobnie jak miejscowa fabryka karmelków i czekolady S. Sobeskiego.⁵ W 1891 warszawski zakład optyczny Juliana Drehera apelował do swoich klientów: „Na występy Modrzejewskiej! Każdy zaopatrzyć winien się w lornetki teatralne”⁶, zaś krakowski „Diabeł” zamieścił satyryczny obraz tego rodzaju praktyk w ogłoszeniu „właściciela zakładu fryzjerskiego przy ul. Floriańskiej”:

wyczytawszy w „Nowej Reformie”, iż Helena Modrzejewska nakupiła rękawiczek w handlu p. Rudnickiego, przez co firma ta zyskała na dobrej opinii [...] to ja niżej podpisany mam zaszczyt donieść Szanownej Publiczności, że „wielka ta obywatelka” jadąc z dworca kolei do miasta, dwa razy oglądała się koło mojego sklepu – i z tego tytułu polecam się laskawym względom.⁷

Sprawozdania i recenzje z występów gościnnych Modrzejewskiej przybierały różnorodne formy. Były to relacje z poszczególnych przedstawień, opisy konkretnych ról (zwłaszcza analizy „przekładu” postaci literackiej na sceniczną), korespondencje, polemiki, portrety „piórem kreślone” i teksty podsumowujące występy (zwykle z oceną repertuaru⁸). Wielokrotnie pisano również o frekwencji na przedstawieniach, a przede wszystkim o zachowaniu widzów: reakcjach na pierwsze wejście gościa, odbiorze poszczególnych fragmentów gry, atmosferze na widowni, wreszcie o licznych owacjach w trakcie i po zakończeniu przedstawień. Oczywiście ówczesna prasa szczegółowo donosiła także o wszystkim, co było związane z gościnną gwiazdą. Informowała, którym pociągiem aktorka przyjeżdża, kto ją witał na dworcu, w jakim hotelu się zatrzymała, kiedy wyjedzie, a także gdzie można oglądać i kupować fotografie Modrzejewskiej oraz gdzie wystawiono obrazy i rzeźby przedstawiające artystkę. Drukowano liczne wiersze jej poświęcone i dedykowane, pisano o towarzyskich spotkaniach, obiadach, ucztach, rautach, wieczorkach i imprezach charytatywnych z udziałem „Pani Heleny”.

Gdyby zestawić listę publicystów, którzy pisali o polskich występach gościnnych Modrzejewskiej, powstałby niemal pełny rejestr wszystkich recenzentów działających w miastach, które aktorka odwiedziła. Ten ogromny materiał prasowy jest dziś przekazem przede wszystkim niezwykłej sławy oraz niespotykanego entuzjazmu publiczności. Tworzy legendę najwybitniejszej polskiej aktorki, doskonałej odtwórczyni ról szekspirowskich, niezrównanej Schillerowskiej Marii Stuart. Niestety czasami niełatwo odnaleźć w nim odpowiedzi na pytania – „jakimi sposobami artystka doprowadziła swą sztukę do takiej nadzwyczajnej doskonałości”, jakimi środkami aktorskimi tworzyła swoje „skończone” i niezapo-

⁵ Takie reklamy pojawiły się podczas występów gościnnych Modrzejewskiej w Poznaniu w 1880, np. „Dziennik Poznański” 1880 nr 45.

⁶ „Kurier Codzienny” 1891 nr 45 i in.

⁷ „Diabeł” 1891 (dodatek do nr 1).

⁸ Opinie prasy o repertuarze zob. B. Maresz, *Repertuar występów gościnnych Heleny Modrzejewskiej*, [w:] idem, *Występy gościnne w teatrze polskim. Z dziejów życia teatralnego Krakowa, Lwowa i Warszawy*, Kraków 1997, s. 297–312.

Nr 39.

KURJER CODZIENNY

Rok XXVII.

Niedziela, dnia 27 Stycznia (8 Lutego) 1891 r.

REKAWIČKI

NOWE OZONKI
Damskie „Vivante” planowane kolorów, wyjęciem i dopięciem szpilkami
Męskie „Littoral” z wyjęciem i szpilkami planowane szpilkami
Męskie „Dunaj” z wyjęciem i szpilkami planowane szpilkami
Magazyn Szwajcarski
TOMASZKI M. S.

PALAC LODOWY

Tylko przez krótki czas
Pierwszy raz w Warszawie
Dolina Szwajcarska
w zakładach cyrkowych.

NOM BANKOWY

Dr. E. Rostkiewicz w Warszawie
Wzrost 170 cm od 100 rs. do 150 rs.
Wzrost 180 cm od 150 rs. do 200 rs.
Wzrost 190 cm od 200 rs. do 250 rs.
Wzrost 200 cm od 250 rs. do 300 rs.

Nowo wypracowane doskonałe papierosy
„Crème” i „Wyborne”
w białej i fioletowej obuwce
w cenie 25 i 30 sztuk
poleca fabryka „NOBLESSE” firmy
Kalinowski i Przepiórkowski
w Warszawie, Hotel Europejski.

NOWE GRY:

Wieloletni autorzysta nr. 130. Półka do wykładania
120 gr. Półka do wykładania 120 gr.
Przewodnik gra (Bisleri-Assortieren) 50 kop.
Igrzyska 50 kop. Gry w stylu 50 kop.
Kółko 50 kop. Gry w stylu 50 kop.
Kółko 50 kop. Gry w stylu 50 kop.
Kółko 50 kop. Gry w stylu 50 kop.
Kółko 50 kop. Gry w stylu 50 kop.

Helena Modrzejewska.

„Kurier Codzienny” z portretem Modrzejewskiej, 1891 nr 39

mniane kreacje. Recenzenz ostatnich polskich występów Modrzejewskiej Feliks Koneczny twierdził nawet, że

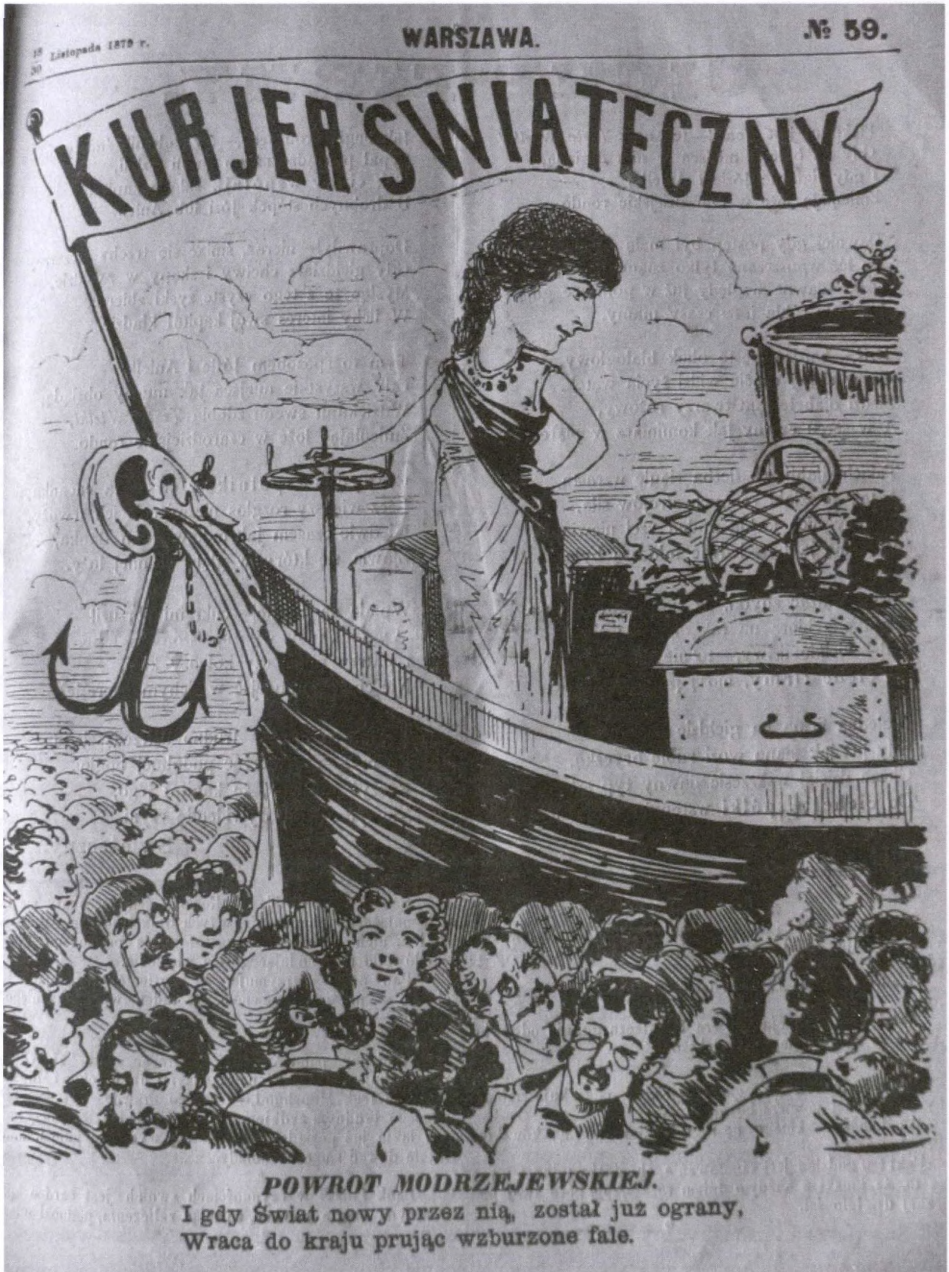
wszystko, co napisano krytycznego o p. Modrzejewskiej w ciągu tylu lat, nie dałoby może więcej, jak dwa arkusze druku; ale natomiast ile szablonu i banalności wśród mówionych jej drukami komplementów.⁹

Opinia krytyka krakowskiego „Przeglądu Polskiego” nie była odosobniona. Już w 1871 sprawozdania z występów gościnnych Modrzejewskiej we Lwowie sprowokowały recenzenta „Czasu” do następującej refleksji:

Superlatywa i panegiryczny hiperentuzjazm, zasadzający się głównie na frazesach i wykrzykownikach, nie przystoi umiejętnej krytyce, której najpiękniejszym i najcenniejszym hołdem jest trafne zrozumienie i scharakteryzowanie talentu całej indywidualności artystycznej.¹⁰

⁹ F. Koneczny, *Teatr krakowski*, „Przegląd Polski” 1903, t. 147, s. 365.

¹⁰ „Czas” 1871 nr 130.

„Kurier Świąteczny” z karykaturą Modrzejewskiej z pierwszych warszawskich występów gościnnych po powrocie z Ameryki, 1879 nr 59

Czy rzeczywiście większość recenzji, sprawozdań i relacji z polskich występów gościnnych Modrzejewskiej to tylko (jak pisał Koneczny) „drukowane okłaski”?

Na pewno wielu krytyków zdawało sobie sprawę z trudności w opisywaniu niezwykłych kreacji aktorskich. Nawet Koneczny zanotował, że podczas występów Modrzejewskiej:

trzeba się było z obowiązku zmuszać do analizy jej gry, bo sama od siebie nie nasuwała się żadna uwaga, gdyż robota jej jest tak dyskretnie ukryta, że pod tym względem nigdzie sobie równiej nie ma.¹¹

A wiele lat wcześniej sprawozdawca warszawskich debiutów Aleksander Niewiarowski pisał:

chcieliśmy systematycznie i z chłodną rozumą, przystojną poważnej todze krytyka rozebrać grę pani Modrzejewskiej [...], ale krytyk kłóci się z prostym widzem w jednej osobie i ulega mimo woli wpływowi wielkiego talentu.¹²

Pierwsze indywidualne popisy Modrzejewskiej (Lwów 1867) najobszerniej relacjonował recenzent „Dziennika Literackiego” ukryty pod kryptonimem J. S. (zapewne Juliusz Starkel). I choć kreacje gwiazdy teatru krakowskiego „budziły niepospolite wrażenie”, aktorka zachwycała „grą niemą”, imponowała „plastycznością swej postawy i ruchów”, to recenzent polemizował z krytykiem „Czasu”, który nie dał wyobrażenia o grze aktorki, tylko „podniósł ją na szczyty europejskiej sztuki”, a przecież „jak słońce nie jest od plam wolne, tak i gra pani Modrzejewskiej ma swoje słabe strony”.¹³ Lwowski sprawozdawca dostrzegał przede wszystkim „nie zawsze wystarczającą skalę głosu”, a czasami „nienaturalne pozowanie”. W podobnym tonie (także polemicznym do krakowskiego „Czasu”) wypowiadał się sprawozdawca „Gazety Narodowej”.¹⁴

Druga „próba sił” – występy gościnne, a właściwie debiuty w Warszawskich Teatrach Rządowych przyniosły nadzwyczajne zainteresowanie stołecznej prasy. I choć Maria Faleńska żaliła się w liście do Karola Estreichera, że „pisma z wyjątkiem «Gazety Polskiej» rade co najmniej się o [Modrzejewskiej] odzywać”¹⁵, to zapewne więcej racji ma Józef Szczublewski, który ocenił, że „przez tydzień w Warszawie napisano o niej więcej niż w ogóle przedtem przez siedem scenicznych jej lat”.¹⁶

Pierwszorzędną aktorkę krakowskiej sceny czytelnicy stołecznej prasy mogli poznać już na długo przed przyjazdem na gościnne występy. Popisy Modrzejew-

¹¹ Ibidem, s. 388.

¹² Al. [A. Niewiarowski], *Teatra warszawskie*, „Dziennik Warszawski” 1868 nr 212.

¹³ J. S., *Teatr*, „Dziennik Literacki” 1867 nr 21.

¹⁴ (L), „Gazeta Narodowa” 1867 nr 120 i 127.

¹⁵ *Korespondencja Karola Estreichera z Marią i Felicjanem Faleńskimi (1867–1903)*, wyd. i oprac. J. Rudnicka, Wrocław 1957, s. 18.

¹⁶ J. Szczublewski, *Żywoć Modrzejewskiej*, Warszawa 1975, s. 86.

Pani Helena Modrzejewska

w rolach: Ofelia (w Hamlecie Szekspira); — Sary (w Salomonie W. Szymanowskiego); — Maryi Stuart (w tragedji Szyllera); — Jadwigi (w dramacie Szupskiego)

Tableau z fotografii Modrzejewskiej (pięć zdjęć w rolach i jedno prywatne),
 publikowane w czasie warszawskich debiutów aktorki,
 „Tygodnik Ilustrowany” 1868 nr 41

skiej w WTR poprzedziły liczne artykuły, nie tylko pisane przez „promotorów” aktorki, ale również przez niechętnych miejscowych publicystów. Jak zauważył kronikarz „Tygodnika Ilustrowanego”: „przed przybyciem artystki krakowskiej zdania o nią ścierały się już w dziennikach”.¹⁷

Wrażenie po pierwszym występie w *Adriannie Lecouvreur* (4 X 1868) było tak wielkie, że cała stołeczna prasa uczyni ją bohaterką. Co prawda recenzent „Gazety Polskiej” zastanawiał się, „czy wolno rozwodzić się o grze po pierwszym występie”, ale sam odpowiadał twierdząco i konstatował, że Adrianna „wiele ról w sobie zawiera [...] i z tej jednej roli o wielu innych, jeśli nie o wszystkich, można wnosić”.¹⁸ Od początku większość krytyków dostrzegała „oryginalność talentu” Modrzejewskiej, a najbardziej przychylny aktorze sprawozdawca „Dziennika Warszawskiego” Aleksander Niewiarowski pisał nawet: „Nigdy wzór podobny nie ukazał się przed dzisiejszym, młodszym przynajmniej pokoleniem, na deskach sceny tutejszej, a starszemu przywiódł na pamięć tylko jedną, wielką artystkę, Halpertową”.¹⁹ „Gazeta Polska” i „Dziennik Warszawski” recenzjami z kolejnych występów Modrzejewskiej potwierdzały niezwykły talent aktorki, a nawet odpięły zarzuty formułowane przez sprawozdawców innych gazet.²⁰ Bardzo przychylnie o występach pisał też „Kurier Warszawski”, recenzent dziennika porównał aktorkę krakowską z Rachel i (jak napisał) „nie sądzimy, żeby to porównanie było zbyt śmiałym”.²¹ Z kolei Fryderyk Henryk Lewestam w ilustrowanym tygodniku „Kłosa” zestawiał grę Modrzejewskiej z kreacjami Adelaidy Ristori²² (gościła w Warszawie w 1856). Przeciw takim praktykom protestował w „Gazecie Warszawskiej” Józef Kenig, a jedną ze swoich recenzji rozpoczął rozważaniami o zadaniach krytyki teatralnej, która ma „obowiązek pośredniczenia między publicznością i sztuką” i powinna „dać najdokładniejsze i jak najjaśniejsze skreślenie wyobrażenia o przedmiocie”.²³ Dlatego „panegiryzm porównawczy” (jak go nazwał) to „często zastępowanie wyrazami myśli, których brakuje”. Wreszcie jednak i Kenig pod koniec występów gościnnych Modrzejewskiej wyraził przychylnie zdziwienie:

jakim sposobem kobieta tak młoda mogła dojść do tego doświadczenia w sztuce, do takiej znajomości siebie, jakiej nie posiadają nieraz aktorowie z prawdziwym nawet talentem, mający więcej lat sceny, jak ona życia.²⁴

¹⁷ *Kronika tygodniowa*, „Tygodnik Ilustrowany” 1868 nr 39.

¹⁸ „Gazeta Polska” 1868 nr 218.

¹⁹ Al. [A. Niewiarowski], *Teatra warszawskie*, „Dziennik Warszawski” 1868 nr 212.

²⁰ Np. przeciwko sądom krytyka „Gazety Warszawskiej” występował Al. [A. Niewiarowski], *Teatra warszawskie*, „Dziennik Warszawski” 1868 nr 231.

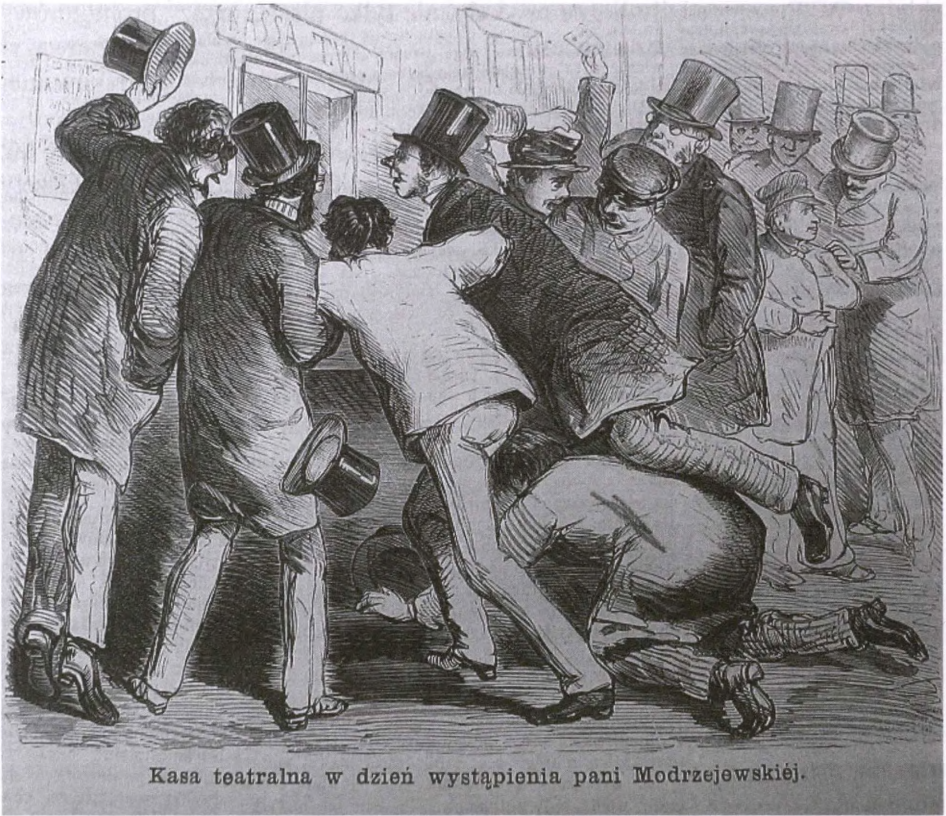
²¹ -x-, „Kurier Warszawski” 1868 nr 236.

²² F. H. Lewestam, „Kłosa” 1868 (dodatek do nr 172).

²³ [J. Kenig], *Teatr Wielki. Role Adrianny Lecouvreur i Marii Stuart z powodu wystąpień pani Modrzejewskiej*, „Gazeta Warszawska” 1868 nr 266.

²⁴ [J. Kenig], *Teatr*, „Gazeta Warszawska” 1868 nr 239 (przedruk [w:] J. Got, J. Szczublewski, *Helena Modrzejewska*, Warszawa 1958, s. 159).

Kasa teatralna w dzień wystąpienia pani Modrzejewskiej.

Rysunek F. Kostrzewskiego publikowany podczas warszawskich debiutów Modrzejewskiej, „Tygodnik Ilustrowany” 1868 nr 45

Po zakończeniu warszawskich występów Modrzejewskiej pojawiło się sporo recenzji podsumowujących, w których analizowano: głos i dykcję, mimikę, ruchy, postawę i gesty, warunki zewnętrzne, a także opracowanie i ujęcie poszczególnych ról. Największe studium opublikował w „Bibliotece Warszawskiej” Edward Lubowski²⁵, który recenzje z poszczególnych przedstawień zamieszczał również na łamach „Bluszczu”. Natomiast sprawozdawca „Tygodnika Ilustrowanego” Wacław Szymanowski zapowiadane wcześniej podsumowanie przedstawił kilka miesięcy później w formie „portretu piórem kreślonego”.²⁶

Helena Modrzejewska gwiazda Warszawskich Teatrów Rządowych dysponowała letnim urlopem, który regularnie (prawie co roku) poświęcała na występy

²⁵ E. Lubowski, *Występy gościnne Pani Modrzejewskiej*, „Biblioteka Warszawska” 1868 t. 4 nr 12 (przedruk: „Scena i Sztuka” 1911 nr 10, 11, 14, 15).

²⁶ W. Szymanowski, *Pani Helena Modrzejewska*, „Tygodnik Ilustrowany” 1869 nr 102.

gościnne. Od stołecznego angażu do roku 1876 odwiedziła Kraków trzykrotnie, a we Lwowie grała aż pięć serii występów gościnnych i tam też żegnała się z polską sceną przed wyjazdem do Ameryki. O ile wcześniej Lwów był jej mniej przychylny niż Kraków, o tyle później właśnie w stolicy Galicji spotykały ją największe dowody uznania zarówno ze strony prasy jak i publiczności.

Do rodzinnego Krakowa przyjechała z Warszawy na występy po raz pierwszy w 1870. Recenzenci przyjmowali dawną ulubienicę z zaciekawieniem i próbowali odpowiedzieć na następujące pytania:

Czy się gra pani Modrzejewskiej zmieniła? Jak się zmieniła? Czy się ten talent wzrósł i rozwinął [...] Czy większa scena i większa publiczność wywierają wpływ magnetyczny na artystów.²⁷

Obszerne recenzje w miejscowych dziennikach („Czas” i „Kraj”) potwierdzały „większą siłę i większą niż dawniej wydatność deklamacji” oraz „większą pewność siebie” i mistrzostwo w „najmistrzowszych cieniowaniach”.²⁸ Na szczególną uwagę krytyki zasłużyła rola Julii z Szekspirowskiej tragedii, a studium tej scenicznej kreacji zamieścił „Kraj”.²⁹ Następne występy gościnne w Krakowie w 1871 i 1872 sprowokowały liczne porównania z miejscową „pierwszorzędną aktorką” Antoniną Hoffmann.³⁰ Takie recenzje porównawcze wzbudziły nawet podejrzenia, że Stanisław Koźmian zaprosił Modrzejewską, „aby pokazać publiczności, że krakowska scena ma artystkę o wiele znakomitszą pannę Hoffmann”. Niechętny dyrektorowi krakowskiego teatru korespondent „Przeglądu Tygodniowego” donosił o „niesłychanej czynności organów teatralnych celem podniesienia talentu miejscowego”.³¹

Po pierwszych popisach w Krakowie Modrzejewska zawitała także w 1870 do stolicy Galicji i (jak zauważył recenzent „Gazety Narodowej”³²) „teraz i Lwów przyłączył się do powszechnego głosu uznania”.³³ Sprawozdawcy podkreślali zwłaszcza „mistrzowską grę twarzy” i „nieopisany wdzięk ruchów”. Korespondent krakowskiego „Czasu” w entuzjastycznych doniesieniach chwalił aktorkę, ale przy okazji krytykował lwowski teatr i publiczność. Przypomnił, że „we Lwowie Modrzejewska i Rapacki zaczęli, ale dopiero powietrze krakowskie rozbudziło zdolności niepospolite”, a dalej ubolewał nad miejscowymi aktorami, którzy „o alfabecie swych ról nie mają pojęcia” oraz „publiką lwowską”, która „nie grzeszy wykształceniem” i trudno oczekiwać od niej „rozumienia i słusznej oceny gry tak cieniowanej delikatnie”.³⁴ Podobne uwagi pojawiły się w lwowskiej „Gazecie Narodowej”, po przedstawieniu *Dalili* Józef Tretiak pisał:

²⁷ „Przegląd Polski” 1870 t. 4, s. 528–531.

²⁸ Np. „Czas” 1870 nr 114 i 127.

²⁹ ...m. *Romeo i Julia. Pani Modrzejewska w roli Julii*, „Kraj” 1870 nr 124–125.

³⁰ Zob.: *Teatr*, „Czas” 1871 nr 144; *Przegląd dramatyczny*, „Czas” 1872 nr 121.

³¹ S-s., *Kronika krakowska*, „Przegląd Tygodniowy” 1872 nr 24.

³² (J. T.) [J. Tretiak?], *Teatr*, „Gazeta Narodowa” 1870 nr 160.

³³ J. T., *Kronika*, „Strzecha” 1870 s. 283.

³⁴ *Ze Lwowa*, „Czas” 1870 nr 149 i 163.

Helena Modrzejewska w roli Adrianny Lecoureur. Rysunek E. Andriollego. (1800)

Modrzejewska w roli Adrianny Lecoureur
wg rysunku M. Andriollego, „Kłosa” 1880 nr 764

Modrzejewska w roli Adrianny Lecouvreur,
„Tygodnik Ilustrowany” 1869 nr 102. Fot. J. Mieczkowski

istotnie musimy przyznać z ubolewaniem, że w rozdzielaniu oklasków i zadowolenia [...] dowidła publiczność lwowska, że delikatne cieniowanie uczuć wymyka się spod jej uwagi i że tylko efekt gwałtowny potrafi ją zachwyć.³⁵

Tym większa była więc zasługa gościa, gdy po kilku występach publiczność teatru skarbkowskiego zaczęła „postrzegać najwybitniejsze miejsca gry” oraz „pozwalała artystce wykończyć swą myśl, nie przerywając jej natrętnie”.³⁶

Kolejne występy lwowskie w 1871 nadzwyczaj zainteresowały miejscową prasę. Obok dzienników, które zamieszczały regularne sprawozdania, pojawiły się nowe czasopisma („Gazeta Literacka” i „Kurier Teatralny Lwowski”), a w nich szerokie omówienia występów Modrzejewskiej. Zwłaszcza recenzent „Gazety Literackiej” (zapewne Tadeusz Romanowicz) szczegółowo analizował kolejne role warszawskiej gwiazdy. Szekspirowskie kreacje – Ofelia (grana pierwszy raz we Lwowie) i Julia wzbudziły podziw krytyka, który już w pierwszym sprawozdaniu próbował określić charakter „szkoły aktorskiej”. W grze Modrzejewskiej dostrzegał elementy klasyczne i romantyczne, by w końcu stwierdzić, że „Modrzejewska stoi między tymi szkołami, a właściwie ponad nimi”.³⁷ Do głosów opisujących i analizujących aktorstwo gościa dołączył Bronisław Zawadzki, który w „Gazecie Narodowej” ogłosił obszernie (jak na dziennik) studium pt. *Helena Modrzejewska*.³⁸ W tym „szkicu z punktu widzenia nauki i estetyki” Zawadzki sformułował siedem głównych cech talentu i gry Modrzejewskiej. Młody lwowski krytyk swój tekst wykorzystał także podczas kolejnej gościny artystki WTR w stolicy Galicji w 1872. Ogłosił go wtedy w czasopiśmie „Świt” po cyklu recenzji z występów Modrzejewskiej, jako „syntezę pojedynczych sądów o grze artystki w jednej lub drugiej sztuce”.³⁹

Od 1871 Modrzejewska przyjmowana była entuzjastycznie nie tylko przez lwowską krytykę, ale przede wszystkim przez publiczność teatru skarbkowskiego. W 1874 o kolejnych występach „ulubienicy publiczności lwowskiej” pisał recenzent „Tygodnia Literackiego”⁴⁰, a dzienniki jak zwykle wiele miejsca poświęcały popisom gwiazdy. Dlatego „pamiętna serdecznego przyjęcia i uznania, jakiego tu zawsze doznawała”, Modrzejewska „umyślnie” wybrała Lwów na ostatnią (przed wyjazdem do Ameryki), krótką serię gościnnych występów.⁴¹ Popisy odbywały się

³⁵ (J. T.) [J. Tretiak?], *Teatr*, „Gazeta Narodowa” 1870 nr 175.

³⁶ Recenzent pisał tak podczas następných lwowskich występów Modrzejewskiej (w 1871), ale nawiązywał do zachowania publiczności w 1870, zob. *Teatr*, „Gazeta Narodowa” 1871 nr 173.

³⁷ [T. Romanowicz?], „Gazeta Literacka” 1871 nr 1.

³⁸ Junius [B. Zawadzki], *Helena Modrzejewska*, „Gazeta Narodowa” 1871 nr 1–4.

³⁹ B. Zawadzki, *Przegląd teatralny*, „Świt” 1872 nr 23.

⁴⁰ W. Dzieduszycki, *Teatr. Sezon letni*, „Tydzień Literacki, Artystyczny, Naukowy i Społeczny” 1874 nr 1.

⁴¹ Tak pisał recenzent „Gazety Narodowej” 1876 nr 134. Natomiast sama Modrzejewska w liście do Henryka Sienkiewicza ubolewała nad koniecznością opóźnienia wyjazdu za ocean, a w związku z tym pisała: „pojadę z rozpaczą na występ do Lwowa”.

Pani Helena Modrzejewska, w roli Livii Quintilli. (Podług fotografii Mieczkowskiego).

Modrzejewska w roli Livii Quintilli,
„Tygodnik Ilustrowany” 1869 nr 102. Fot. J. Mieczkowski

ADRIANNA LECOUVREUR,

w dniu 4 Grudnia 1879 roku.

Przez cały miesiąc przed przedstawieniem, ludziska rozbijali się o bilety.

Każdy kto zdobył bilet, uważał się za jednego z *naszych znanych i powszechnie szanowanych*.

W dniu przedstawienia o mały włos, że nie udużono kassjerki.

O godzinie 4-ej po południu zabrakło w mieście kwiatów,—a wieczorem ujrzelśmy nareszcie panią Modrzejewską, taką samą jak dawniej po zwykłej cenie, grającą znakomicie tak samo jak dawniej po zwykłej cenie.

Pierwszy występ gościnny Modrzejewskiej po powrocie z Ameryki według satyrycznego „Kuriera Świątecznego” 1879 nr 61

w atmosferze podwójnego pożegnania. Ze sceną lwowską żegnała się Maria Derzyńska (angażowana do Warszawskich Teatrów Rządowych), a ze sceną polską Helena Modrzejewska.

Odtąd przez kilka lat w polskiej prasie pojawiały się tylko korespondencje opisujące, z coraz większym entuzjazmem, kolejne sukcesy Modjeskiej na scenach amerykańskich. Ale nazwisko Modrzejewskiej nie zniknęło w tym czasie także z krajowych recenzji i sprawozdań teatralnych. Krytycy przywoływali je wielokrotnie, analizując grę aktorek polskich scen. Pamiętne kreacje Modrzejewskiej były punktem odniesienia i wzorem dla wielu recenzentów.

Siła przyciągania i atrakcyjność występów gościnnych Modrzejewskiej wzrosła oczywiście po powrocie aktorki z Ameryki w 1879. Pierwsze popisy były:

nie lada wypadkiem, przekraczającym nieco może już granicę wyłącznie artystyczną, miłość własna narodowa jest tu bowiem także nieco już w grze, a niezwykłość zdarzenia stanowić musi „a great attraction”

– pisał w krakowskim „Czasie” Stanisław Koźmian.⁴² I rzeczywiście inaczej oceniano popisy Modrzejewskiej po sukcesach na obcych scenach. Coraz więcej miejsca zajmowały patriotyczne hołdy dla polskiej gwiazdy, podziwiano „wielką Polkę, kobietę i obywatelkę” oraz „narodową artystkę”. Natomiast w recenzjach teatralnych poszukiwano przede wszystkim zmian w jej grze oraz wpływu zagranicznych doświadczeń artystycznych na interpretację popisowych ról. Już na początku pierwszej serii występów w Krakowie w 1879 Koźmian starał się odpowiedzieć na nurtujące „prawdziwych miłośników teatru” pytanie:

jak się rozwinął, czy i jak wykształcił ten przedziwny talent, co zyskał, a co uronił w zamorskich powodzeniach? Niejeden bez obawy pytał się, czy ta artystka, która na krakowskiej scenie tyle razy błyszczała prawdziwym zapałem, polotem poetycznym i ciepłem, nie zamerykanizowała się i nie przeszła do szkoły wyłącznie realistycznej.⁴³

Pierwszą turę popisów (15 przedstawień w Krakowie, 18 we Lwowie, 33 w Warszawie i 7 w Poznaniu) dokumentuje olbrzymia ilość recenzji i sprawozdań, kronikarskich doniesień i prasowych felietonów. W Krakowie wszystkie występy dokładnie relacjonowały „Czas”⁴⁴ i „Przegląd Polski”. Wiele miejsca tej gościnie poświęcił także humorystyczny „Diabeł”, a dużą korespondencję zamieścił m.in. „Dziennik Poznański”.⁴⁵ Zresztą przyjazd Modrzejewskiej do Krakowa był szeroko omawiany w całej polskiej prasie, ponieważ połączony był z „narodowym świętem” – jubileuszową uroczystością Józefa Ignacego Kraszewskiego.⁴⁶

We Lwowie pierwsze występy „gwiazdy amerykańskich scen” szczegółowo opisywali sprawozdawcy dwóch największych dzienników: urzędowej „Gazety Lwowskiej” (Józef Tretiak) i związanej z dyrektorem teatru Janem Dobrzańskim „Gazety Narodowej” (Bolesław Spausta).⁴⁷ Obaj dostrzegali przede wszystkim korzystną zmianę głosu, który „nabrał dziwnej rozległości, zdobył sobie całą skalę altową, wypełniał i spotężniał tak, że dziś zdolny jest oddać całą gamę uczuć w pełnej mierze”⁴⁸, a także lepsze „panowanie nad rolą” oraz „więcej spokoju w grze i pewności siebie”. Spausta entuzjastycznie opisywał poszczególne kreacje, by w końcu stwierdzić, że do opisu talentu Modrzejewskiej potrzeba „pióra anielskiego”. Nieco bardziej krytycznie wypowiadał się Tretiak, który ocenił, że

⁴² [S. Koźmian], *Pierwsze występy p. Heleny Modrzejewskiej po przyjeździe z Ameryki*, „Czas” 1879 nr 240 (przedruk [w:] idem, *Teatr. Wybór pism*, oprac. J. Got, t. I, Kraków 1959, s. 371–372).

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Autorami byli: Zygmunt Cieszkowski, a przede wszystkim dyrektor miejscowej sceny Stanisław Koźmian.

⁴⁵ Alf. [A. Szczepański], *Pani Modrzejewska w Krakowie*, „Dziennik Poznański” 1879 nr 260.

⁴⁶ Dokładne relacje z ilustracjami zob. „Tygodnik Ilustrowany” 1879 nr 200.

⁴⁷ Sprawozdania z występów zamieszczało także ilustrowane pismo lwowskie „Dziennik dla Wszystkich” 1879 nr 84–88.

⁴⁸ B. Spausta, *Przegląd teatralny. (Występy Modrzejewskiej)*, „Gazeta Narodowa” 1879 nr 259.

Scena katedowa z komedyi Kraszewskiego „Miód kasztelański,” granej w teatrze krakowskim d. 3 października r. b. Rysował E. M. Andriolli.
 Pani Modrzejewska. Panna Słowiarowa. Pan Królikowski. Pan Łasoczek. Pani Hofmannowa. Pan Rybter.

Scena z komedii Kraszewskiego *Miód kasztelański*, granej na jubileusz pisarza (Kraków 1879), wg rysunku M. Andriollego, „Tygodnik Ilustrowany” 1879 nr 200

artystka mniej przykłada teraz uwagi do subtelnego cieniowania uczuć i charakteru, zaś chodzi jej głównie o wyrazistość konturów, co jest niezbędnym, aby wyrzeźbić silny efekt na massy.⁴⁹

Obaj sprawozdawcy lwowskich dzienników zgodnie krytykowali natomiast repertuar występów (zwłaszcza takie sztuki jak *Cudzoziemka* oraz *Księżna Jerzowa*) oraz opisywali niezwykle zainteresowanie teatrem.

Przyjechała pani Modrzejewska, ogłoszono dwanaście występów – i cud się stał. Jak gdyby ktoś odmienił publiczność lwowską; z niczym nienaruszonej apatii popadła od razu w zapal teatralny – pisał Tretiak w „Gazecie Narodowej”. Tę niezwykłą „teatromanię” lwowskiej publiczności dostrzegali także korespondenci warszawskich tygodników („Bluszc”⁵⁰ i „Kłosy”⁵¹) oraz krakowskiego „Zsasu”, w którym donoszono ze stolicy Galicji:

⁴⁹ (J. T.) [J. Tretiak], *Pani Modrzejewska we Lwowie*, „Gazeta Narodowa” 1879 nr 265.

⁵⁰ „Bluszc” 1880 nr 1.

⁵¹ „Kłosy” 1880 nr 759.

W SALONIE SZTUKI PEKNYCH
Józefa Ungra
 przy ulicy Niocałej, w domu hr. Krasieńskiego, na 1-szem piętrze,
 wystawionym został od czwartku, dnia 5 Lutego b. r., wielki obraz
TADEUSZA AJDUKIEWICZA
„PORTRET HELENY MODRZEJEWSKIEJ”
 ońarowany przez twórcę dla muzeum sztuki imienia „Siemiradzkiego“ w Krakowie.

Wystawa otwarta codziennie niewyłączając świąt i niedziel od godziny 10 rano d
 4 1/2 po południu; cena wejścia kop. 7 1/2, we czwartki kop. 15. **Wieczorem przy oświetle
 niu elektrycznym** od godziny 5 1/2 do 9 1/2; cena wejścia kop. 15; we czwartki kop. 30
 Fotografie z portretu są do nabycia w kassie, w formacie gabinetowym po kop. 6
 w formacie amerykańskim po rs. 1 kop. 50 i w największym formacie po rs. 4.

w. 2433-3-6

Ogłoszenie o wystawieniu portretu Modrzejewskiej Tadeusza Ajdukiewicza
 podczas stołecznych występów gościnnych aktorki, „Kurier Warszawski 1880 nr 28

po amerykańsku przyjmujemy panią Modrzejewską, przede wszystkim złotem, to jest świetnymi dochodami z występów. A ona jakby oczarowała Lwów, obojętny dla teatru, i sprowadza teraz amerykańskie tłumy publiczności.⁵²

Warszawa powitała dawną gwiazdę Warszawskich Teatrów Rządowych 4 grudnia 1879. Modrzejewska, jak przed laty, rozpoczęła rolę Adrianny i gościła w stolicy ponad dwa miesiące. Oczywiście aktorka stała się główną „bohaterką prasy”, obszernie relacjonowano jej kolejne występy, a także opisywano „bitwę o bilety”, entuzjazm publiczności, czy wreszcie („wystawiony u Ungra”) portret artystki pędzla Ajdukiewicza.⁵³ Recenzje z przedstawień z udziałem Modrzejewskiej pisali: Władysław Bogusławski („Tygodnik Powszechny” i „Kurier Warszawski”), Kazimierz Kaszewski („Kłosa”), Edward Lubowski („Tygodnik Ilustrowany”), Stanisław Krzemiński („Bluszcz”), Zygmunt Sarnecki („Echo”) oraz wielu anonimowych krytyków stołecznych czasopism, takich jak: „Gazeta Polska” (być może Marian Gawalewicz), „Wiek”, „Biesiada Literacka”, „Kurier Świąteczny”. Jak widać, zainteresowanie było ogromne, a we wszystkich recenzjach próbowano (śludem Lwowa i Krakowa) odpowiedzieć na to samo pytanie: jak zmieniła się gra dawnej ulubienicy warszawskiej publiczności. Recenzent „Kłosów” dostrzegł różnice „w artyzmie”, które „niełatwo jednym słowem określić”, dlatego porównał nawet interpretację poszczególnych fragmentów z popisowych ról Modrzejewskiej. Analizował na przykład wykonanie sceny

⁵² A., *Kronika lwowska*, „Czas” 1879 nr 275.

⁵³ Pisali o nim m.in.: Litwos [H. Sienkiewicz], *Mieszaniiny literacko-artystyczne*, „Niwa” 1880 t. 17 z. 125, oraz Br. Z., *Portret Modrzejewskiej*, „Kurier Warszawski” 1880 nr 28.

obłąkania Ofelii przed czterema laty (gdy Modrzejewska była jeszcze aktorką WTR) i interpretację szekspirowskiej roli po powrocie z Ameryki.⁵⁴ Wszyscy recenzenci zgodnie dostrzegali większą „siłę i pewność” gry oraz wzmocnienie głosu. Krzemiński stwierdzał nawet: „Takiej siły, takiej głębokości i potęgi głosu nie spodziewaliśmy się nigdy po pani Modrzejewskiej”.⁵⁵ Także zgodnie dostrzegano „udoskonalenie i uzupełnienie stron idealnych realnymi, i to realnymi o niezwyklej sile”⁵⁶, bo

Modrzejewska, po powrocie z kilkuletniej podróży, przywozła z sobą ową prawdę i realizm. Ale [...] nie wyrugował on wcale dawnych środków, połączył się tylko z nimi we wspólną harmonię.⁵⁷

Pierwsze warszawskie występy po powrocie z Ameryki były też swego rodzaju „pojedynkiem” aktorki ze stołeczną krytyką. Niektórzy recenzenci sceptycznie odnosili się do „nadzwyczajnej sławy” zdobytej „u jankesów”. Felietonista „Bluszczu” pisał na przykład, że „publiczność i krytyka warszawska nie dały się ogłuszyć zaatlantycznym surmom sławy i tryumfów artystki, ale własnym zdaniem i instynktem kierowały się w ocenianiu występów na naszej scenie”⁵⁸, a Lubowski „dziwaczny” nazwał „dopatrywanie się olbrzymich, cudownych postępów w grze”. Bogusławski z pewną satysfakcją stwierdził, że dawne zarzuty krytyki stołecznej (przed wyjazdem Modrzejewskiej do Ameryki) były słuszne, czego dowodzi obecna gra aktorki: „zwracano uwagę na zbytek sentymentalnego liryzmu i pozbyła się go”, a także „ubolewano nad brakiem siły tragicznej” i oto zdobyła ją teraz, choć „kosztem dźwięczności głosu”.⁵⁹ Zaś Krzemiński konstatował, że: „artystką jest wielką i nie stoimy o to czy Amerykanie lub inni zamorscy toż samo powiedzieli lub powiedzą”, a dla Modrzejewskiej „sprawiedliwa pochwała jej talentu w kraju usłyszana, na dłużej w sercu jej pozostanie niż najszumniejsze zachwyty Yankesów”.⁶⁰ Wreszcie Sarnecki „pozwolił sobie” na kilka krytycznych uwag, ocenił, że Modrzejewska straciła „dawną dystynkcję”, jej głos „nie wzrusza już”, bo choć wzmocniony stał się „sztuczny”. Wszystkie te opinie stołecznej prasy podsumował korespondent krakowskiego „Czasu”, który ironicznie stwierdził, że dostrzegane w Warszawie wady gry Modrzejewskiej to zapewne efekt braku od kilku lat „rady pierwszej na świecie krytyki teatralnej”.⁶¹

⁵⁴ K. Kaszewski, *Przegląd teatralny. Ogólne uwagi o występach pani Modrzejewskiej*, „Kłosy” 1880 nr 764.

⁵⁵ S. Krzemiński, *Przegląd teatralny. Pani Modrzejewska po przyjeździe z Ameryki na scenie Teatru Wielkiego w Warszawie*, „Bluszczy” 1879 nr 51.

⁵⁶ E. Lubowski, *Występy pani Heleny Modrzejewskiej*, „Tygodnik Ilustrowany” 1880 nr 212.

⁵⁷ *Helena Modrzejewska*, „Biesiada Literacka” 1880 nr 213.

⁵⁸ *Pogawędka*, „Bluszczy” 1879 nr 51.

⁵⁹ W. Bogusławski, *Helena Modrzejewska*, „Tygodnik Powszechny” 1880 nr 5.

⁶⁰ S. Krzemiński, *Przegląd teatralny. Pani Modrzejewska po przyjeździe z Ameryki na scenie Teatru Wielkiego w Warszawie*, „Bluszczy” 1880 nr 5.

⁶¹ *Warszawa, 20 grudnia*, „Czas” 1879 nr 294. O „sceptycznej warszawskiej krytyce” pisał też Litwos [H. Sienkiewicz], *Mięszaniny literacko-artystyczne*, „Niwa” 1880 t. 17 z. 121.

Z nieco innego stanowiska oceniano występy gościnne Modrzejewskiej w stolicy Wielkopolski. Aktorka na zakończenie krajowych występów gościnnych sześć razy wystąpiła w Poznaniu (w lutym 1880) i dochód ze wszystkich przedstawień ofiarowała na rzecz budowy polskiego teatru. Występom towarzyszył nie tylko olbrzymi entuzjazm publiczności, ale także zachwyty krytyki. W sprawozdaniach bardzo często pobrzmiwały patriotyczne nuty. Po pierwszym przedstawieniu (*Adrianna Lecouvreur*), „Dziennik Poznański” przytaczał opinię „jednego z tutejszych wysoce wykształconych współobywateli niemieckich”, który z zachwytem przyznawał, że „nigdy nie widział takiej miary artystki”.⁶² Z satysfakcją przywoływano też recenzje miejscowych dzienników niemieckich, które nazwały Modrzejewską „pierwszą pomiędzy żyjącymi artystkami dramatycznymi”. Informowano także, że do Poznania specjalnie na występy polskiej aktorki przyjechali krytycy teatralni z Berlina.⁶³ Ten niemiecki entuzjazm dla Modrzejewskiej zgodnie określono zwycięstwem „polskiej artystki i polskiej sztuki wobec której rasowe i zadawnione przesady pierzchają”.⁶⁴

Kolejne krajowe występy gościnne Modrzejewskiej od lat osiemdziesiątych XIX wieku do początku XX stulecia przynosiły coraz więcej sprawozdań i recenzji. Każdy pobyt znakomitej aktorki w Warszawie, Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Łodzi, Tarnowie czy Lublinie obszernie relacjonowała miejscowa prasa. Najwięcej pisano oczywiście o nowych kreacjach aktorki (np. *Norze* i *Lady Makbet*), wielokrotnie też grę polskiej gwiazdy zestawiano z grą innych sławnych aktorek. Stołeczne występy Modrzejewskiej w 1882 przebiegały pod znakiem porównań z Sarą Bernhardt, która dopiero co zakończyła swoje pierwsze warszawskie popisy. „Tygodnik Ilustrowany” wydrukował szkic Bronisława Zawadzkiego *Sara Bernhardt i Helena Modrzejewska* przedstawiający charakterystykę obu talentów. Tekst ilustrowany był portretami aktorek, które umieszczono na dwóch sąsiednich stronach czasopisma.⁶⁵ Także Władysław Bogusławski w „Tygodniku Powszechnym” zestawiał polską i francuską gwiazdę. Według niego pierwsza „stwarza przede wszystkim dzieła sztuki, aby w nie następnie wlać życie”, a druga „bierze od razu życie, aby je podnieść do godności dzieła sztuki”.⁶⁶ W grze francuskiej aktorki dostrzegano „olśniewającą rzeczywistość fotograficzną”, a w kreacjach polskiej „rzeczywistość uszlachetnioną tchnieniem poezji”. Podobnie „realizm” Sary Bernhardt i „realizm uszlachetniony” Heleny Modrzejewskiej opisywali krytycy lwowscy, którzy także mieli okazję oglądać obie aktorki podczas występów gościnnych. W 1890 Adam Krechowiecki w „Gazecie Lwowskiej” i anonimowy

⁶² *Występy gościnne Heleny Modrzejewskiej w Poznaniu*, „Dziennik Poznański” 1880 nr 42.

⁶³ *Prasa niemiecka o występach p. Modrzejewskiej w Poznaniu*, „Dziennik Poznański” 1880 nr 44.

⁶⁴ *Występy gościnne Heleny Modrzejewskiej w Poznaniu*, „Dziennik Poznański” 1880 nr 42.

⁶⁵ B. Zawadzki, *Sara Bernhardt i Helena Modrzejewska*, „Tygodnik Ilustrowany” 1882 nr 318.

⁶⁶ W. Bogusławski, *Teatr*, „Tygodnik Powszechny” 1882 nr 7.

Sara Bernhard.

Polieg fotografi amerykanski, ze skladu rycia Somnera w Warszawie.

930

Portret Sary Bernhardt, „Tygodnik Ilustrowany” 1882 nr 318

Helena Modrzejewska.

Podług fotografii Karolego i Pascha w Warszawie.

935

Portret Heleny Modrzejewskiej, „Tygodnik Ilustrowany” 1882 nr 318

recenzent „Przeglądu Politycznego, Społecznego i Literackiego” porównywali interpretację popisowych ról obu aktorek, a zwłaszcza wykonanie sceny śmierci. Sprawozdawca „Przeglądu” pisał o roli Adrianny Lecouvreur:

Sara [...] pojmując z nadto realistycznie [...], wywołuje w widzach niesmak, bo zrażają ich te nerwowe kurcze, te drgania [...] zajmujące może dla lekarza, ale niemiłe jednak dla widzów.

I wyjaśniał, że gra Modrzejewskiej „nie zrazi nikogo”, a scenę konania „otacza jakimś dziwnym urokiem, który każe widzom schylić czoła przed majestatem śmierci”.⁶⁷ Podobnie scenę śmierci z dramatu Feuilleta *Dalila* opisywał Krechowicki: „Sara przeraża realizmem konania”, a Modrzejewska gra „z prawdą, bez wstrętnych realizmu dodatków”.⁶⁸ Krakowski krytyk Antoni Mieszkowski w grze Modrzejewskiej dostrzegał „refleksyjność, w czym staje jako przeciwieństwo swej znakomitej współzawodniczki – Sary Bernhardt”.⁶⁹ I wreszcie sprawozdawca warszawskiego „Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego” Aleksander Rajchman stwierdzał:

Koniec wieku uznaje dwie tylko gwiazdy dramatyczne: Sarę Bernhardt, będącą mistrzynią koturnowych bohaterek, porywających zdenerwowanych słuchaczy mocą wstrząsających efektów uczucia, mimiki i głosu – i – Helenę Modrzejewską, zamykającą w swej wysoce estetycznej indywidualności skarby niespożytego wdzięku kobiecego.⁷⁰

Inne porównania pojawiły się w recenzjach z ostatnich polskich występów gościnnych Modrzejewskiej w latach 1901–1903. Tym razem „klasyczny” styl gry aktorki zestawiano z „modernistycznym”, którego przedstawiciele coraz częściej można było oglądać na polskich scenach. Po prapremierze *Warszawianki* we Lwowie (na początku lipca 1901) Adam Krechowicki pisał w „Gazecie Lwowskiej”:

Wśród tych zupełnie modernistycznych, ale bardzo podniosłych i artystycznych nastrojów, była zawsze wielką i zawsze była sobą wyniosła Modrzejewskiej postać. Ta par excellence szekspirowska bohaterka nadawała się doskonale, a raczej górowała w tej naszej atmosferze współczesnego dramatu.⁷¹

Rok później Jan Kasprowicz, recenzując przedostatnie lwowskie popisy aktorki, ocenił:

Jeżeli mowa o artystach tzw. „szkoły dawniejszej”, to przywykliśmy mimo woli łączyć z tym pojęcie „koturnu”. Tymczasem dominantą w grze naszego gościa była najszlachetniejsza, najsubtelniejsza prostota.⁷²

⁶⁷ E. W., „Przegląd Polityczny, Społeczny i Literacki” 1890 nr 260.

⁶⁸ *** [A. Krechowicki], *Helena Modrzejewska we Lwowie*, „Gazeta Lwowska” 1890 nr 252.

⁶⁹ Nemo [A. Mieszkowski], *Z teatru. Gościnne występy p. H. Modrzejewskiej*, „Przegląd Literacki i Artystyczny” 1884 nr 23 i 24.

⁷⁰ A. Rajchman, *Helena Modrzejewska*, „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1891 nr 385.

⁷¹ A. Krechowicki, *Z teatru. Helena Modrzejewska na dochód pomnika A. Mickiewicza we Lwowie*, „Gazeta Lwowska” 1901 nr 154.

⁷² J. Kasprowicz, *Z teatru*, „Słowo Polskie” 1902 nr 539.

„Przed kasą zamówień”, rysunek i fragment wiersza z warszawskich występów gościnnych Modrzejewskiej, „Kurier Codzienny” 1891 nr 32

W podobnym duchu wypowiadał się recenzent „Kuriera Lwowskiego” Stanisław Womela, który zauważył, że Modrzejewska w „szablon” dawnego aktorstwa „wprowadzać umiała cechy indywidualne” i „choć nie zerwała z tradycją, zbliżyła się do prawdy w szczegółach”.⁷³ Oczywiście porównanie z młodymi przedstawicielami modernistycznego stylu gry, zwłaszcza tymi najlepszymi (np. Stanisławą Wysocką w Krakowie), czasami wypadało niekorzystnie, ale

⁷³ St. W. [S. Womela], *Z teatru*, „Kurier Lwowski” 1902 nr 311.

zdarzało się też, że to właśnie aktorce „starej szkoły” przyznawano pierwszeństwo.⁷⁴

Regularne występy gościnne Heleny Modrzejewskiej skłaniały recenzentów do coraz częstszych podsumowań i syntez. Pojawiały się teksty, które przedstawiały drogę artystyczną, kolejne etapy kariery, opisywały środki aktorskie, przypominały najwybitniejsze kreacje. Już w 1882 Władysław Bogusławski wyróżnił trzy etapy „rozwoju talentu”: pierwszy („wyrób czysto warszawski”) – „liryzm, tkliwość, pewne nadużycie estetyki więcej salonowej niż klasycznej”, drugi (amerykański) – „prąd realnego życia [...] zbyt eteryczne ideały oblekła w plastyczniejsze kształty natury i prawdy”, trzeci (angielski) – grze „nadała arystokratyczne piękno, spokojne panowanie”.⁷⁵ Także na trzy etapy podzielił karierę Modrzejewskiej Stanisław Krzeмиński. Sprawozdawca warszawskiej „Prawdy”, wyróżnił: pierwszy – „poetyczny idealizm” (najlepsze role liryczne), drugi – „kosmopolityczny”, „potężniejszy”, ale „często sztuczny” i wreszcie trzeci – „skojarzenie wrodzonego sobie idealizmu i estetyczności z wielkim a szlachetnym poczuciem prawdy”.⁷⁶ W podobnym duchu „rozwój talentu” Modrzejewskiej opisywał w 1891 sprawozdawca „Biblioteki Warszawskiej”.⁷⁷

Wśród podsumowań ważne miejsce zajmowały teksty biograficzne i artykuły przypominające kolejne polskie występy gościnne sławnej aktorki. W 1894 Stanisław Schnür-Peplowski w szkicu *Helena Modrzejewska we Lwowie* przedstawił historię popisów w stolicy Galicji (od debiutów w 1862 do gościny w 1890)⁷⁸. Podczas ostatniego pobytu Modrzejewskiej w Warszawie (1891) Józef Kenig zaprezentował najważniejsze fakty z kariery aktorki (m.in. przypomniał stołeczne występy). Warto dodać, że tym razem krytyk, który kiedyś tak piętnował „panegiryzm porównawczy”, teraz zachwycony rolą Lady Makbet w wykonaniu Modrzejewskiej pisał: „Ani Ristori, którą pamiętamy bardzo dokładnie, ani wielka wiedeńska Wolter, którą znamy, nie zdołały nas w tej roli, niezmiernie trudnej, ani na chwilę porwać”.⁷⁹ Także ostatnie krakowskie popisy w 1903 przyniosły obszerną i ciekawą biografię artystyczną pióra Feliksa Konecznego.⁸⁰ Recenzent „Przeglądu Polskiego” przypomniał nie tylko krakowskie występy gościnne, ale także początki kariery na prowincji, lata w teatrze Koźmiana, debiuty warszawskie i triumfalny powrót na polskie sceny w 1879. Te fakty biograficzne Koneczny uzupełnił analizą środków aktorskich. Za „pierwszy warunek aktorskiego

⁷⁴ Pisze o tym m.in. D. Poskuta-Włodek, *Helena Modrzejewskiej pożegnanie z Galicją*, [w:] *Galiczyjskie spotkania 2009*, tom studiów pod red. U. Jakubowskiej, publikacja w przygotowaniu, autorce serdecznie dziękuję za udostępnienie tekstu.

⁷⁵ W. Bogusławski, *Teatr*, „Tygodnik Powszechny” 1882 nr 7.

⁷⁶ S. K. [S. Krzeмиński], *Teatr polski. Występy p. Modrzejewskiej*, „Prawda” 1885 nr 5.

⁷⁷ *Kronika miesięczna*. „Biblioteka Warszawska” 1891 t. 4.

⁷⁸ [S. Schnür-Peplowski], *Helena Modrzejewska we Lwowie*, „Dziennik Polski” 1894 nr 299.

⁷⁹ J. Kenig, *Z kroniki teatralnej. Pani Modrzejewska*, „Ateneum” 1891 t. 1.

⁸⁰ F. Koneczny, „Przegląd Polski” 1903 t. 147.

„Helena Modrzejewska w różnych kreacjach artystycznych”,
„Tygodnik Ilustrowany” 1902 nr 52

Pocztówka wydana przez krakowski Salon Malarzy
w 1903 podczas występów Modrzejewskiej

zawodu” uznał „zdolność przetwarzania się”, a „pani Modrzejewska przetwarza się w skali jak najrozleglejszej”, dalej opisywał „zewnątrzne warunki sztuki aktorskiej” (mimikę, ruchy, gesty, postawę, głos), sposób „reprodukowania”, czyli interpretacji postaci dramatycznej, wreszcie szczególne umiejętności, takie jak „panowanie nad rolą” i tworzenie zawsze „estetycznej całości”.

Również podczas ostatnich poznańskich występów gościnnych Modrzejewskiej w 1903 w prasie pojawił się artykuł zapoznający czytelników „z niektórymi

szczególami jej życia w starym jak i nowym świetle”.⁸¹ Notabene do tekstu wydrukowano sprostowanie nadesłane przez męża aktorki Karola Chłapowskiego.⁸² Tego samego roku „Dziennik Poznański” przedstawił wspomnienie z pierwszych występów Modrzejewskiej w Poznaniu (jeszcze z zespołem teatru krakowskiego). Tekst napisany w całości wierszem rozpoczynał się od słów:

W studenckie zacisze wrzuciła stara baba niebieskie afisze. Litery wielkie, widne na dystans daleki – dziś z córką Kapuleta w śmierć pójdzie Monteki. W teatrze dla młodzieńców biesiada prawdziwa, jako Julia wystąpi Modrzejewska-Diva.⁸³

Wierszowane utwory towarzyszyły występom gościnnym Modrzejewskiej bardzo często. Uzupełniały recenzje i były sposobem na przekazanie niezapomnianych wrażeń z popisów gwiazdy. Pojawiały się zwykle w pismach humorystycznych, ale nie stroniły od nich także poważne dzienniki i tygodniki. Przedrukowywano więc poetyckie toasty wygłaszane na cześć Modrzejewskiej (na ucztach, rautach, wieczorkach towarzyskich), wiersze opisujące „pogoń za biletami” i niezwykle zainteresowanie publiczności⁸⁴, utwory poświęcone konkretnym rolom⁸⁵, teksty sławiące patriotyzm polskiej gwiazdy, a także wierszowane podziękowania za udział w charytatywnych przedstawieniach. Wielokrotnie nawiązywano do amerykańskich sukcesów i w poetyckich słowach apelowano o powrót Modrzejewskiej na ojczystą scenę.⁸⁶ W polskiej prasie pojawiały się także przedruki wierszy z czasopism amerykańskich, fragment jednego przywołano (z pewnym zaniepokojeniem) przed pierwszymi polskimi występami Modjeskiej w 1879:

Trudno zakazywać, abyś nie biegała
Do stron rodzinnych sercem z Ameryki,
Lecz to pamiętaj, że ty i twa chwała
To teraz własność naszej Republiki.⁸⁷

Helena Modrzejewska występowała gościnnie na polskich scenach ponad 500 razy: 110 w latach 1867–1876 i ponad 400 po powrocie z Ameryki (1879–1903). Zachowany ogromny materiał prasowy, dokumentujący te wizyty, jest tym cenniejszy, że powstał właśnie podczas gościnnych występów. Najczęściej praktykowany (zwłaszcza w XIX w.) sposób pisania recenzji w proporcjach 2/3 tekstu o dramacie, a najwyżej 1/3 o przedstawieniu, w czasie popisów gwiazd ule-

⁸¹ *Modrzejewska w Poznaniu*, „Dziennik Poznański” 1903 nr 34.

⁸² K. B. Chłapowski, „Dziennik Poznański” 1903 nr 35.

⁸³ J. Howiecki, *Wspomnienie szkolne napisane dla Heleny Modrzejewskiej*. „Dziennik Poznański” 1903 nr 43.

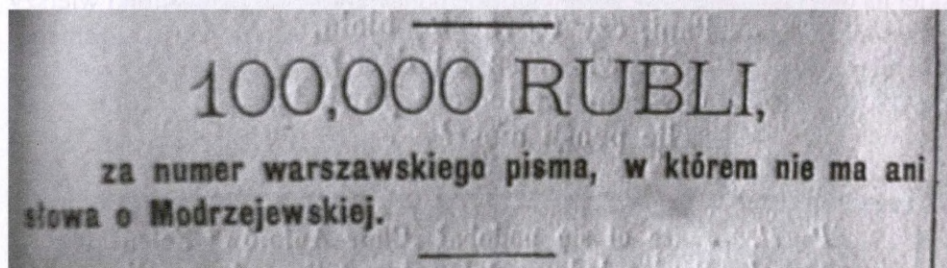
⁸⁴ Np. wiersz *Przed kasą zamówień*, „Kurier Codzienny” 1891 nr 32.

⁸⁵ Np. wiersz *Ostatni akt „Marii Stuart”*, „Kurier Codzienny” 1891 nr 60.

⁸⁶ Np. wiersz *Modrzejewska i Modjeska*, „Kurier Świąteczny” 1891 nr 10.

⁸⁷ Fragment sonetu napisany przez redaktora „Evening-Post” Hiltona, „Gazeta Polska” 1879 nr 260.

gał istotnym zmianom. Uwaga krytyki bardziej skupiała się na grze aktorskiej i w ogóle na osobie gościa, częściej pisano o różnych stylach gry, szkołach aktorskich, porównując gościa z miejscowymi artystami. Wypowiedzi recenzentów, reprezentujących różne ośrodki teatralne, a co za tym idzie czasami różne spojrzenie na sztukę aktorską, przynoszą często wiele ciekawych spostrzeżeń. Co prawda (jak słusznie zauważył Koneczny) w sprawozdaniach z występów gościnnych (zwłaszcza najślawniejszych gwiazd) sporo miejsca zajmowały „drukowane okłaski”, powtarzano jedne i te same frazesy typu: „gra wykończona, mistrzowska, pełna zycia”, gościa nazywano „wirtuozem, geniuszem, skończonym artystą”. Ale i tak recenzje te pozwalają „zbliżyć się” do teatru epoki gwiazd i są nieocenionym źródłem poznania ulotnej sztuki aktorskiej, zwłaszcza w przypadku najczęstszego i najwybitniejszego gościa polskich scen – Heleny Modrzejewskiej.

Ogłoszenie zamieszczone podczas pierwszych warszawskich występów gościnnych Modrzejewskiej po powrocie z Ameryki, „Kurier Świąteczny” 1879 nr 60

ANEKS

Repertuar

W spisie uwzględniono wszystkie polskie⁸⁸ solowe występy gościnne Heleny Modrzejewskiej. Odnotowano recenzje prasowe⁸⁹ oraz opracowania poświęcone tylko występom gościnnym aktorki.⁹⁰ Numery czasopism oznaczone gwiazdką są dostępne w postaci cyfrowej online⁹¹ (np. w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej – sprawozdania z występów poznańskich oraz w e-Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego recenzje z „Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego”).⁹²

1867 – Lwów

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe, E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

10 V

S: „DI” 1867 nr 20. J.S. „DI” 1867 nr 21. „DP” 1867 nr 26.

2. Cecylia Caussade – V. Sardou, *Nasi najserdeczniejsi*. Kom. w 4 a.

15 V

S: J.S. „DI” 1867 nr 21. „DP” 1867 nr 28. (L.) „GN” 1867 nr 116.

3. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

⁸⁸ Pomińnięto pierwsze popisy we Lwowie w 1862, które były typowymi debiutami, odnotowano natomiast występy gościnne w Pradze, ponieważ Modrzejewska grała tam w języku polskim z czeskimi aktorami.

⁸⁹ Przedruki recenzji odnotowano w przypisach.

⁹⁰ Opracowania zapisano przy poszczególnych miastach. Ponadto o występach gościnnych Modrzejewskiej zob. też.: J. Michalik, *Modrzejewska w Kaliszu? Między Chicago a Petersburgiem*, [w:] idem, *Teatr w sejmie*, Kraków 2009; B. Maresz, *Helena Modrzejewska – mistrzyni gościnnych ról*, [w:] idem, *Występy gościnne w teatrze polskim. Z dziejów życia teatralnego Krakowa, Lwowa i Warszawy*. Kraków 1997.

⁹¹ Czasopism dostępnych online regularnie przybywa, tu odnotowano stan na wrzesień 2009.

⁹² Czasopisma w bibliotekach cyfrowych można odnaleźć w Fedracji Bibliotek Cyfrowych, tryb dostępu: <<http://fbc.pionier.net.pl/owoc>>. Regularnie aktualizowany spis czasopism polskich online zob. baza Biblioteki Jagiellońskiej, tryb dostępu: <<http://www.bj.uj.edu.pl/>> „Czasopisma polskie w wersji cyfrowej”.

17 V

S: J.S. „DI” 1867 nr 21. „DP” 1867 nr 28. (L.) „GN” 1867 nr 116.

4. Barbara Radziwiłłówna – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.
22 V

S: J.S. „DI” 1867 nr 22. „DP” 1867 nr 31. (L.) „GN” 1867 nr 120.

5. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna męzatka*. Kom. w 3 a.

27 V (odwołany występ Modrzejewskiej, w zastępstwie grała B. Linkowska)

S: „Dlw” 1867 nr 47. „DI” 1867 nr 23.

6. Maria Stuart – J. Słowacki, *Maria Stuart*. Dr. w 5 a.

31 V (benefis, dochód na „Zakład Sierot św. Heleny, zostający pod opieką dam dobroczynności”)

S: J.S. „DI” 1867 nr 23. (L.C.) „Dlw” 1867 nr 50. „GN” 1867 nr 125. (L.) „GN” 1867 nr 127.

7. Katarzyna Bradigani *Tyran Padwy, czyli Rywalki* [*Angelo Malipieri, tyran Padwy*]. Dr. w 4 a.

5 VI (na dochód Stowarzyszenia Czynnej Miłości Bliźniego)

S: J.S. „DI” 1867 nr 25. „Dlw” 1867 nr 54.

1867 – Jarosław (między serią lwowskich występów gościnnych)

E. Webersfeld, *Helena Modrzejewska. Epizod z teatralnego życia na prowincji*. „SiS” 1909 nr 27.

1. Maria – K. Majeranowski, *Domy polskie XVII wieku*. Dr. w 5 a.
14 V, 16 V?

1867 – Tarnów

Jeden występ (21 XII), brak bliższych informacji.

1868 – Warszawa

S: E. Lubowski „BW” 1868 t. 4 nr 12.⁹³ W. Szymanowski „Bluszcz” 1868 nr 42*. Al. „DW” 1868 nr 243. J. Kenig „GW” 1868 nr 237, 239⁹⁴, 267. „Kłosy” 1868 nr 169(il.). „KW” 1868 nr 199, 200, 217, 225. K-i „PT” nr 41, 46–49. „Strzecha” 1868 z. 12. (Wł.L.A) „TI” 1868 nr 41*(il.). „TI” 1868 nr 39*, 43*, 44*, 45*(il.), 48*, 49.

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe, E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

4 X, 10 X („na powszechne żądanie”), 30 XI (nadto „na żądanie” *Wiochna Lenartowicza*)

S: E. Lubowski „Bluszcz” 1868 nr 41*. Al. „DW” 1868 nr 212. „GP” 1868 nr 218, 224.

⁹³ Przedruk w: „Scena i Sztuka” 1911 nr 10, 11, 14, 15.

⁹⁴ Przedruk [w:] J. Got, J. Szczublewski, *Helena Modrzejewska*, Warszawa 1958.

„GW” 1868 nr 266–269. „Kłosy” 1868 nr 171. F.H.L. „Kłosy” 1868 dod. do nr 172. „KC” 1868 nr 230. „KW” 1868 nr 218. X „KW” 1868 nr 265. -Q- „KW” 1868 nr 266. W. Szymanowski „TI” 1868 nr 41*.

2. Aniela – A. Fredro, *Śluby panieńskie*. Kom. w 5 a.

7 X, 24 X i 18 XI (łącznie z *Fortepian Berty*)

S: Al. „DW” 1868 nr 212, 227, 249. „GP” 1868 nr 221, 236. „GW” 1868 nr 239. F. H. L. „Kłosy” 1868 nr 172.⁹⁵ W. Szymanowski „KW” 1868 nr 221.⁹⁶ -x- „KW” 1868 nr 236.

3. Zuzanna – V. Sardou, *Ćwiartka papieru*. Kom. w 3 a.

13 X

S: „DW” 1868 nr 217. „GP” 1868 nr 226. F.H.L. „Kłosy” 1868 nr 173. -x- „KW” 1868 nr 226.⁹⁷

4. Janina – A. Dumas, *Pojęcia pani Aubray*. Utwór scen. w 4 a.

17 X, 4 XI

S: Al. „DW” 1868 nr 225. „GP” 1868 nr 230. „GW” 1868 nr 240, 241. F.H.L. „Kłosy” 1868 nr 173. J. „KC” 1868 nr 230⁹⁸. -x- „KW” 1868 nr 230. „KW” 1868 nr 245.

5. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a. (Modrzejewska grała w innym tłumaczeniu niż zespół WTR).

21 X, 11 XI

S: Al. „DW” 1868 nr 225. „GP” 1868 nr 233. „GW” 1868 nr 266–269. F.H.L. „Kłosy” 1868 nr 174. J. „KC” 1868 nr 230.⁹⁹ -x- „KW” 1868 nr 233.

6. Berta – T. Barrière, J. Lorin, *Fortepian Berty*. Kom. w 1 a.

24 X i 18 XI (łącznie ze *Ślubami panieńskimi*)

S: Al. „DW” 1868 nr 227. „GP” 1868 nr 236, 243. -x- „KW” 1868 nr 236.

7. Neali – C. Delavigne, *Paria*. Tr. W 5 a.

28 X

S: Al. „DW” 1868 nr 231. „GP” 1868 nr 239. F.H.L. „Kłosy” 1868 nr 175. -x- „KW” 1868 nr 239.

8. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna mężatka*. Kom. w 3 a.

31 X, 6 XI, 28 XI (nadto *Wiochna Lenartowicza*)

S: Al. „DW” 1868 nr 233. „GP” 1868 nr 242. F.H.L. „Kłosy” 1868 nr 175. -x- „KW” 1868 nr 242, 265.

9. Cecylia – V. Sardou, *Nasi najserdeczniejsi*. Kom. w 4 a.

14 XI (benefis), 16 XI, 20 XI, 21 XI

S: Al. „DW” 1868 nr 245, 249. E. Lubowski „Bluszcz” 1868 nr 48*. „GP” 1868 nr 197, 254. „GW” 1868 nr 266–269 i 273. „Kłosy” 1868 nr 177. „Kłosy” 1868 dod. do nr 179. -x- „KW” 1868 nr 254. W. Szymanowski „TI” 1868 nr 48*.

10. Margrabina de Pompadour – A. E. Brachvogel, *Narcyz Rameau*. Dr. W 5 a.

25 XI, 27 XI

⁹⁵ Ibidem

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Ibidem.

S: E. Lubowski „Bluszcz” 1868 nr 49*. Al. „DW” 1868 nr 254. „GP” 1868 nr 263. -x- „KW” 1868 nr 263.

Nadto:

- Koncert deklamacyjno-muzyczny, Modrzejevska wyk. wiersz *Wiochna* Lenartowicza.
15 XI (sala Resursy Kupieckiej; na dochód S. Bogusławskiego)

S: Al. „DW” 1868 nr 251.

- Koncert deklamacyjno-muzyczny, Modrzejevska wyk. utwory: *Wiochna* Lenartowicza i *Farys* Mickiewicza.

22 XI (sala Resursy Kupieckiej, na dochód W. Świeszewskiego)

S: „DW” 1868 nr 251. -x- „KW” 1868 nr 260.

- Koncert deklamacyjno-muzyczny, Modrzejevska wyk. Hortensję z kom. w 1 a. *Biała Kamelia*.

26 XI (sala Resursy Obywatelskiej; na dochód M. Sawickiego)

S: „KW” 1868 nr 263. „TI” 1868 nr 48*.

- Koncert deklamacyjno-muzyczny, Modrzejevska wyk. wiersz *Wiochna* Lenartowicza oraz sceny liryczne z *Widm* S. Moniuszki (3 ustępy).

29 XI (sala ređutowa; na dochód S. Moniuszki)

S: -x- „KW” 1868 nr 265.

1869 – Warszawa

S: „Bluszcz” 1869 nr 15. „TI” 1869 nr 66*, 67*, nr 102*(il.)

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe, E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

30 III

S: „KC” 1869 nr 70. „KW” 1869 nr 70. „PT” 1869 nr 14.

2. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna mężatka*. Kom. w 3 a.

2 IV

S: „KW” 1869 nr 73. „KC” 1869 nr 73.

Nadto:

- Przedstawienie amatorskie, Modrzejevska wyk. wiersz *Wiochna* Lenartowicza.
ok. 28 III (salon L. Grossmana przy ul. Miodowej)

S: „KC” 1869 nr 69. „KW” 1869 nr 69.

1869 – Wieliczka (występ z Wincentym Rapackim)

1. Hrabina de Meryau – P. Berton, *Ciężka próba*. Kom. w 1 a.

30 V („artyści sceny warszawskiej opuszczający scenę krakowską” na dochód Emila Derynga)

S: [K. Estreicher] „TI” 1869 nr 78*.

1870 – Kraków

- S: „Kalina” 1870 nr 15. „Kraj” 1870 nr 138. M. Bałucki „Kłosa” 1870 nr 257.
1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe, E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
14 V
- S: „Czas” 1870 nr 112. „Kraj” 1870 nr 112. „PP” 1870 t. 4 (czerwiec).
2. Anna Oświęcimówna – M. Bołoz-Antoniewicz, *Anna Oświęcimówna*. Poemat dram.
w 5 a.
17 V
- S: „Czas” 1870 nr 114. „Kraj” 1870 nr 114.
3. Panna de Belle-Isle – A. Dumas, *Panna de Belle-Isle*. Dr. w 5 a.
19 V
- S: „Czas” 1870 nr 116. (St.) „Kraj” 1870 nr 118. „PP” 1870 t. 4 (czerwiec).
4. Joanna de Simerose – A. Dumas, *Przyjaciół kobiet*. Kom. w 5 a.
21 V
- S: „Czas” 1870 nr 118. (St.) „Kraj” 1870 nr 118.
5. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a.
24 V, 26 V
- S: „Czas” 1870 nr dod. do nr 120. (St.) „Kraj” 1870 nr 120, 122. ...m. „Kraj” 1870 nr
124–125. „PP” 1870 t. 4 (czerwiec).
6. Aniela – A. Fredro, *Śluby panińskie*. Kom. w 5 a.
28 V
- S: „Czas” 1870 nr 125. (St.) „Kraj” 1870 nr 123.
7. Halszka – J. Szujski, *Halszka z Ostroga*. Dr. w 5 a.
31 V
- S: „Czas” 1870 nr 125. „Kalina” 1870 nr 17. (St.) „Kraj” 1870 nr 125.
8. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
2 VI
- S: „Czas” 1870 nr 127. (St.) „Kraj” 1870 nr 127.
9. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
4 VI (benefis F. Bendy), 21 VI
- S: „Czas” 1870 nr 129. A.D. „Kalina” 1870 nr 20. (St.) „Kraj” 1870 nr 130.
10. Barbara Radziwiłłówna – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.
6 VI
- S: „Czas” 1870 nr 129. (St.) „Kraj” 1870 nr 130.
11. Janina – A. Dumas, *Pojęcia pani Aubray*. Kom. w 4 a.
9 VI
- S: „Czas” 1870 nr 132. (St.) „Kraj” 1870 nr 133.
12. Klara – J. W. Goethe, *Egmont*. Tr. w 5 a.
11 VI
- S: „Czas” 1870 nr 134. (St.) „Kraj” 1870 nr 136.
13. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.
14 VI

- S: „Czas” 1870 nr 136. (St.) „Kraj” 1870 nr 137.
 14. Maria Delorme – V. Hugo, *Maria Delorme*. Dr. w 5 a.
 18 VI (benefis), 19 VI
 S: „Czas” 1870 nr 139. „Kraj” 1870 nr 141.

1870 – Lwów

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
 26 VI
 S: „Czas” 1870 nr 149. (J.T.) „GN” 1870 nr 160. „Strzecha” 1870 z. 9.
 2. Antonina – V. Sardou, *Starzy kawalerowie*. Kom. w 3 a.
 29 VI
 S: „Strzecha” 1870 z. 9.
 3. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe, E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
 1 VII, 15 VII
 S: (J.T.) „GN” 1870 nr 164.
 4. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
 4 VII
 S: (J.T.) „GN” 1870 nr 166.
 5. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna męzatka*. Kom. w 3 a.
 8 VII
 S: (J.T.) „GN” 1870 nr 170.
 6. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a.
 10 VII
 S: „Czas” 1870 nr 163. „EMTA” 1895 nr 8*.
 7. Gilberta – H. Meilhac i L. Halévy, *Frou-Frou*. Kom. w 5 a.
 13 VII
 S: (J.T.) „GN” 1870 nr 175.

1870 – Kraków (dobroczynny występ z amatorami)

1. Księżna Korecka – Ch. Narrey, *Takie one wszystkie*. Kom. w 1 a.
 26 VIII (na dochód chorego artysty sceny krakowskiej Źródelskiego)
 S: „Czas” 1870 nr 196.

1871 – Lwów

- S: „Czas” 1871 nr 130. „DP” 1871 nr 159.¹⁰⁰ „GN” 1871 nr 164, 166–168, 171, 202.
 Junius „GN” 1871 nr 181. „Kłosy” 1871 nr 317*. „KTI” 1871 nr 53.
 1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

¹⁰⁰ Przedruk [w:] J. Lam, *Wybór kronik*, Warszawa 1954.

17 V (odwołane z powodu choroby Modrzezewskiej), 24 V

S: [T. Romanowicz?], „Gl” 1871 nr 1. Bolesław „GN” 1871 nr 173. (x) „KTI” 1871 nr 55, 61. „Unia” 1871 nr 119.

2. Gilberta – H. Meilhac i L. Halévy, *Frou-Frou*. Kom. w 5 a.

26 V, 29 V

S: S. „Gl” 1871 nr 2. „GN” 1871 nr 175. „KTI” 1871 nr 61.

3. Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a.

28 V (na dochód Zakładu Sierot), 16 VI (z gw. J. Królikowskiego)

S: S. „Gl” 1871 nr 2, 5. „GN” 1871 nr 195, 197. „Kłósy” 1871 nr 317*. „KTI” 1871 nr 61. „Unia” 1871 nr 136.

4. Panna de Belle-Isle – A. Dumas, *Panna de Belle-Isle*. Dr. w 5 a.

31 V (benefis)

S: A. „Gl” 1871 nr 3. „GN” 1871 nr 179. „GN” 1871 nr 181. „KTI” 1871 nr 61.

5. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a.

2 VI

S: S. „Gl” 1871 nr 3. „GN” 1871 nr 181.

6. Księżniczka Eboli – F. Schiller, *Don Karlos*. Tr. w 5 a.

4 VI

S: S. „Gl” 1871 nr 3. „GN” 1871 nr 183.

7. Halszka – J. Szujski, *Halszka z Ostroga*. Dr. w 5 a.

7 VI

S: A. „Gl” 1871 nr 4.

8. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna męzatka*. Kom. w 3 a.

9 VI

S: A. „Gl” 1871 nr 4.

9. Donna Diana – A. Moreto, *Donna Diana*. Kom. w 3 a.

11 VI, 12 VI

S: A. „Gl” 1871 nr 4. „GN” 1871 nr 191, 195.

10. Amalia – F. Schiller, *Zbójcy*. Dr. w 5 a.

18 VI (z gw. J. Królikowskiego)

S: S. „Gl” 1871 nr 5. „Kłósy” 1871 nr 317*. „KTI” 1871 nr 67.

Nadto:

- Koncert, Modrzezewska wyk. utwory: *Hagar na puszczy Ujejskiego* i *Piękna Jadwiga* Heinego.

10 VI (sala ratuszowa; na dochód Towarzystwa Opieki Narodowej)

S: „Gl” 1871 nr 4. „GN” 1871 nr 166, 171, 195.

- Popis uczniów szkoły dramatycznej oglądany przez Modrzezewską.

12? VI (ujeżdźalnia Leśniewicza)

S: „GN” 1871 nr 190. „Kłósy” 1871 nr 317. „KTI” 1871 nr 68.

- Wieczorek artystyczny urządony dla Modrzezewskiej z udziałem m.in. Kornela Ujejskiego i Jana Aleksandra Fredry.

30 V (dom prywatny)

S: „GN” 1871 nr 181.

1871 – Kraków

S: „KTI” 1871 nr 68. „PP” 1871 t. 1 (lipiec).

1. Halszka – J. Szujski, *Halszka z Ostroga*. Dr. w 5 a.

24 VI

S: „Czas” 1871 nr 142 i 144. „Kraj” 1871 nr 142. „KTI” 1871 nr 69.

2. Gilberta – H. Meilhac i L. Halévy, *Frou-Frou*. Kom. w 5 a.

24 VI

S: „Czas” 1871 nr 144. [J. Narzymski], „DPoz” 1871 nr 150. „KTI” 1871 nr 69.

3. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a.

27 VI

S: „Czas” 1871 nr 149. „PP” 1871 t. 1 (lipiec).

4. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

29 VI

S: „Czas” 1871 nr 149, 155.

5. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

1 VII (benefis)

S: „Czas” 1871 nr 149.

6. Laura – F. Mallefille, *Dwie wdowy*. Kom. w 1 a.

3 VII („z grzeczności” benefis suflera M. Czechowskiego)

S: „Czas” 1871 nr 155.

Nadto:

- Wieczorek muzykalno-deklamacyjny, Modrzejewska wyk. wiersz *Na pobojowisku* Asnyka.

5 VII (sala redutowa; na dochód A. Sölda „chorego artysty weterana”)

S: „Kraj” 1871 nr 150.

1872 – Piotrków

1. Koncert dobroczynny, Modrzejewska wyk. utwory: *Nad potokiem* Deotymy i *Wiochna* Lenartowicza.

16 III (budynek teatralny Andrzeja i Franciszka Spanów; na dochód ubogich uczniów gimnazjum)

S: „KW” 1872 nr 64.

1872 – Kraków

S: „AT” 1872 nr 42, 113, 114, 123. „Świt” 1872 nr 20.

1. Gilberta – H. Meilhac i L. Halévy, *Frou-Frou*. Kom. w 5 a.

17 V

S: „Czas” 1872 nr 113, 114. „Kraj” 1872 nr 113. S. Tarnowski [właśc. S. Koźmian] „PP” 1872 czerwiec.¹⁰¹

¹⁰¹ Przedruk tej i innych recenzji Koźmiana zob. S. Koźmian, *Teatr. Wybór pism*, t. I, Kraków 1959.

2. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.
18 V
S: „Czas” 1872 nr 114.
3. Cecylia Caussade – V. Sardou, *Nasi najserdeczniejsi*. Kom. w 4 a.
21 V
S: „Czas” 1872 nr 115, 121. „Kraj” 1872 nr 117. S. Tarnowski [właśc. S. Koźmian] „PP” 1872 czerwiec
4. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.
23 V
S: „Czas” 1872 nr 117, 121. „Kraj” 1872 nr 117, 118.
5. Maria Stuart – J. Słowacki, *Maria Stuart*. Dr. w 5 a.
25 V
S: „Czas” 1872 nr 121. „Kpoz” 1872 nr 120. S. Tarnowski [właśc. S. Koźmian] „PP” 1872 czerwiec.
6. Janina – A. Dumas, *Pojęcia pani Aubray*. Kom. w 4 a.
28 V (benefis F. Bendy)
S: „AT” 1872 nr 121. „Czas” 1872 nr 121. „Kraj” 1872 nr 121. S. Tarnowski [właśc. S. Koźmian] „PP” 1872 czerwiec. S-s. „PT” 1872 nr 24.

1872 – Lwów

- S: DEL... „Czas” 1872 nr 143. „GN” 1872 nr 139, 163, 177, 183. B.K. „Strzecha” 1872 z. 6. W. Zawadzki „TI” 1872 nr 238*.
1. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.
2 VI, 24 VI
S: (J.T.) GN” 1872 nr 151. „GN” 1872 nr 150, 152, 172. [B. Zawadzki] „Świt” 1872 nr 19.
  2. Maria Stuart – J. Słowacki, *Maria Stuart*. Dr. w 5 a.
5 VI
S: (J.T.) „GN” 1872 nr 154. [B. Zawadzki] „Świt” 1872 nr 19.
  3. Janina – A. Dumas, *Pojęcia pani Aubray*. Kom. w 4 a.
7 VI, 3 VII
S: (J.T.) „GN” 1872 nr 155, 156. B.K. „Strzecha” 1872 z. 6. B. Zawadzki „Świt” 1872 nr 20.
  4. Amelia – J. Słowacki, *Mazepa*. Tr. w 5 a.
9 VI
S: (J.T.) „GN” 1872 nr 158.
  5. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a.
12 VI
S: (J.T.) „GN” 1872 nr 161. B. Zawadzki „Świt” 1872 nr 20.
  6. Joanna – D. Galati, *Joanna*. Dr. w 4 a.
19 VI
S: (J.T.) „GN” 1872 nr 168. B. Zawadzki „Świt” 1872 nr 21.
  7. Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a.

21 VI

- S: (J.T.) „GN” 1872 nr 170. „GN” 1872 nr 172. B.K. „Strzecha” 1872 z. 6.
 8. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.
 26 VI
 S: (J.T.) „GN” 1872 nr 176.
 9. Beatrix Cenci – J. Słowacki, *Beatrix Cenci*. Tr. W 5 a.
 28 VI (benefis)
 S: (J.T.) „GN” 1872 nr 178.
 10. Gilberta – H. Meilhac i L. Halévy, *Frou-Frou*. Kom. w 5 a.
 30 VI
 S: (J.T.) „GN” 1872 nr 178.
 11. Berta – T. Barrière, J. Lorin, *Fortepian Berty*. Kom. w 1 a. oraz sc. zabójstwa Duncana z *Makbeta* (Lady Makbet – A. Aszpergerowa)
 1 VII (na dochód funduszu Towarzystwa Opieki Narodowej)
 S: „GN” 1872 nr 179, 182. B. Zawadzki „Świt” 1872 nr 23.
 12. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
 5 VII
 S: B. Zawadzki „Świt” 1872 nr 23.

1872 – Częstochowa

1. Koncert dobroczynny, Modrzejewska wyk. wiersz *Wiochna* Lenartowicza.
 3 XI (na dochód Szpitala Najświętszej Panny)
 S: „KW” 1872 nr 245.

1874 – Lwów

- S: „DP” 1874 nr 136. „Głw” 1874 nr 159. „GN” 1874 nr 134, 135, 160. W. Dzieduszycki „TIANS” 1874 nr 1.
 1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
 17 VI
 S: „DP” 1874 nr 138. „Głw” 1874 nr 137. „GN” 1874 nr 138.
 2. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.
 19 VI
 S: „DP” 1874 nr 140. (K) „Głw” 1874 nr 140. (J.Ch.), „GN” 1874 nr 141.
 3. Joanna Dolivet – V. Sardou, *Czarne diabły*. Dr. w 4 a.
 22 VI
 S: „DP” 1874 nr 142. K. „Głw” 1874 nr 142. (J.Ch.), „GN” 1874 nr 142.
 4. Janina – A. Dumas, *Pojęcia pani Aubray*. Kom. w 4 a.
 24 VI
 S: „Głw” 1874 nr 143. (J.Ch.), „GN” 1874 nr 144.
 5. Julia – O. Feuillet, *Julia*. Dr. w 3 a.
 26 VI, 29 VI (z *Fortepianem Berty*)

- S: „DP” 1874 nr 146. (K) „Głw” 1874 nr 146. „GN” 1874 nr 147.
6. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a.
28 VI
- S: „Głw” 1874 nr 147.
7. Berta – T. Barrière, J. Lorin, *Fortepian Berty*. Kom. w 1 a.
29 VI, 9 VII (na dochód ubogich)
8. Bianka de Chelles – O. Feuillet, *Sfinks*. Dr. w 4 a.
1 VII
- S: (K) „Głw” 1874 nr 150. „GN” 1874 nr 149.
9. Donna Dolores – V. Sardou, *Ojczyzna*. Dr. w 5 a.
5 VII, 6 VII? (w Teatrze Letnim na Pohulance, na dochód Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Artystów Sceny Lwowskiej), 8 VII
- S: (K) „Głw” 1874 nr 153. „GN” 1874 nr 151, 152.
10. Safo – F. Grillparzer, *Safo*. Tr. W 5 a.
10 VII (benefis)
- S: „Głw” 1874 nr 158. „GN” 1874 nr 157.
11. Barbara Radziwiłłówna – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.
12 VII
- S: „GN” 1874 nr 158.
12. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvė, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
13 VII
- S: „GN” 1874 nr 159.
- Nadto:
- Koncert, Modrzejevska wyk. utwory: *Jedna z wielu* W. Szymanowskiego i *Czary* A. Asnyka.
11 VII (sala ratusza; na dochód Opieki Narodowej)
- S: „GN” 1874 nr 154, 156, 158.

1875 – Szczawnica

1. Wieczorek deklamacyjny z Bolesławem Leszczyńskim.
VIII 1875 (na pogorzalców Pułtuska, Opola i Końskowoli)

1876 – Lwów

- S: „GN” 1876 nr 121, 134. „Głw” 1876 nr 144. „RI” 1876 nr 27.
1. Thisbe – V. Hugo, *Angelo Malipieri Tyran Padwy*. Dr. w 4 a.
26 VI
- S: „GN” 1876 nr 146. „TIANS” 1876 nr 27.
2. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.
28 VI
- S: „TIANS” 1876 nr 27.
3. Maria Stuart – J. Słowacki, *Maria Stuart*. Dr. w 5 a.

I VII

S: „RI” 1876 nr 28.

4. Zofia – A. Świętochowski, *Niewinni*. Dr. w 3 a.

2 VII

S: „KCodz” 1876 nr 3. „RI” 1876 nr 28. Dzieduszycki „TIANS” 1876 nr 28.

Nadto:

- Koncert, Modrzejewska wyk. utwór *Hagar na puszczy* Ujejskiego.

29 VI (sala ratusza; na fundusz pomnika S. Goszczyńskiego i Muzeum Narodowego w Rapperswilu)

S: „GN” 1876 nr 147.

- Pożegnalny występ Marii Deryng (Małgorzata – J.W.Goethe, *Faust*) przed wyjazdem do Warszawy, Modrzejewska wyk. wiersz *Pożegnanie* Krasińskiego.

30 VI

S: „KCodz” 1876 nr 2.

1879 – Kraków

Hold Helenie Modrzejewskiej za uświetnienie swym przybyciem społeczno-literackiego jubileuszu J. I. Kraszewskiego. Lwów 1879.

S: „Czas” 1879 nr 249, 250, 257, 258, 275. „Diabeł” 1879 nr 20. Alf „DPoz” 1879 nr 260*.

1. Hurska – J. I. Kraszewski, *Miód kasztelański*. Kom. w 3 a.

3 i 5 X (jubileusz Kraszewskiego)

S: M.G. „Bluszcz” 1879 nr 41*, 42*. „Czas” 1879 nr 229. „Czas” 1879 nr 230. W.H. „Echo” 1879 nr 223. „GP” 1879 nr 226. „DPoz” 1879 nr 230*. Alf „DPoz” 1879 nr 260*. „PP” 1879 grudzień. „TI” 1879 nr 200 (il.)

2. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

11 X, 13 X, 19 X

S: Z.C. „Czas” 1879 nr 236. „Diabeł” 1879 nr 19. Ignacy Jastrzębiec „Echo” 1879 nr 237. „PP” 1879 grudzień.

3. Cecylia – V. Sardou, *Nasi najserdeczniejsi*. Kom. w 4 a.

16 X, 18 X

S: „Czas” 1879 nr 240.¹⁰² „PP” 1879 grudzień.

4. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

21 X, 23 X, 28 X, 4 XI (tylko akt 3 na fundusz pomnika Mickiewicza; nadto *Dwie wdowy*)

S: „Czas” 1879 nr 244, 255. „Czas” 1879 nr 246. Alf „DPoz” 1879 nr 260*. Ignacy Jastrzębiec „Echo” 1879 nr 244, 251. „Echo” 1879 nr 251. „PP” 1879 grudzień.

5. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

25 X, 26 X

¹⁰² Przedruk [w:] S. Koźmian, *Teatr. Wybór pism*, t. I. Kraków 1959, a także fragment [w:] J. Got, J. Szczublewski, *Helena Modrzejewska*, Warszawa 1958.

S: „Czas” 1879 nr 248.¹⁰³ Ignacy Jastrzębiec „Echo” 1879 nr 244. „Diabeł” 1879 nr 20. „PP” 1879 grudzień.

6. Aniela – A. Fredro, *Śluby panięskie*. Kom. w 5 a.
30 X, 5 XI

S: [S. Koźmian] „Czas” 1879 nr 252. „Czas” 1879 nr 256. Alf „DPoz” 1879 nr 260*. „GKiel” 1879 nr 90*. „PP” 1879 grudzień.

7. Barbara – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.
1 XI (benefis), 2 XI

S: „Czas” 1879 nr 253. „DPoz” 1879 nr 260*. „PP” 1879 grudzień.

8. Laura – F. Mallefille, *Dwie wdowy*. Kom. w 1 a.

4 XI (na fundusz pomnika Mickiewicza; nadto 3 a. z tr. F. Schillera *Maria Stuart*)

S: [S. Koźmian] „Czas” 1879 nr 255. „Echo” 1879 nr 251. „PP” 1879 grudzień.

Nadto:

- Koncert, Modrzejevska wyk. utwory: *Hagar na puszczy Ujejskiego*, *Pożegnanie Krasieńskiego* i dwa wiersze Asnyka.

29 XI (sala reductowa; na dochód rodziny po dyr. „Muzy” Antonim Vopalce)

S: „Czas” 1879 nr 251

1879 – Lwów

S: „Bluszcz” 1880 nr 1* „Czas” 1879 nr 260, 264, 272, 275, 276, 278. „GN” 1879 nr 254, 258, 264, 265. „DdW” 1879 nadzwyczajny dod. do nr 87. „DdW” 1879 nr 84(il.). „Kłosy” 1880 nr 759. „KPoz” 1879 n 262*, 265*, 267*. „TP” 1879 nr 42, 43.

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
8 XI, 14 XI

S: „DdW” 1879 nr 86. (J.T.) „Głw” 1879 nr 265. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 259.

2. Barbara – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.
10 XI, 18 XI

S: „DdW” 1879 nr 86. (J.T.) „Głw” 1879 nr 265. „GN” 1879 nr 260. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 261.

3. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.
12 XI, 20 XI

S: „DdW” 1879 nr 86. (J.T.) „Głw” 1879 nr 265. „GN” 1879 nr 262. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 263.

4. Cecylia – V. Sardou, *Nasi najserdecniejsi*. Kom. w 4 a.
15 XI

S: (J.T.) „Głw” 1879 nr 265. „GN” 1879 nr 265. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 267.

5. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
17 XI, 22 XI, 23 XI

S: (J.T.) „Głw” 1879 nr 277. „GN” 1879 nr 266. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 267.

6. Aniela – A. Fredro, *Śluby panięskie*. Kom. w 5 a.

¹⁰³ Ibidem.

19 XI

S: (J.T.) „Głw” 1879 nr 277. „GN” 1879 nr 268. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 269.

7. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna mężatka*. Kom. w 3 a.

21 XI

S: (J.T.) „Głw” 1879 nr 277. „GN” 1879 nr 270. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 273.

8. Mistress Clarkson – A. Dumas, *Cudzoziemka*. Kom. w 5 a.

24 XI, 26 XI

S: „DdW” 1879 nr 87. (J.T.) „Głw” 1879 nr 277. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 273. „TP” 1879 nr 44.

9. Berta – T. Barrière, J. Lorin, *Fortepian Berty*. Kom. w 1 a.

27 XI pop.

S: „GN” 1879 nr 275.

10. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.

27 XI wiecz.

S: Zorjan „DdW” 1879 nr 88. (J.T.) „Głw” 1879 nr 277. „GN” 1879 nr 275. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 279.

11. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a.

28 XI, 29 XI (na doch. Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Artystów Sceny Lwowskiej i szpitalik św. Zofii)

S: Zorjan „DdW” 1879 nr 88. (J.T.) „Głw” 1879 nr 277. „GN” 1879 nr 276, 278. Bolesław Spausta „GN” 1879 nr 279.

Nadto:

- Wieczorek artystyczny urządzony przez Czytelnię Akademicką, Modrzejewska wyk. utwory: *Świtezianka* Mickiewicza i *Dzieje piosenki* Asnyka.

25 XI (sala ratusza, dochód na budowę pomnika Mickiewicza)

S: „Głw” 1879 nr 272, 274.

- Uczta z dyrekcją i aktorami teatru lwowskiego.

29 XI (sala kasynowa w teatrze oraz cieplarnie ogrodnika miejskiego)

S: „Bluszcz” 1880 nr 1*.

- Wieczór pożegnalny u dyrektora banku kredytowego Z. Marchwickiego, Modrzejewska wyk. *Dzieje piosenki* Asnyka.

30 XI (salon Marchwickich)

S: „Głw” 1879 nr 276. „GN” 1879 nr 278.

1879/1880 – Warszawa

S: „Bl” 1879 nr 205*, 206*. „Bl” 1880 nr 213*(il.). „Bluszcz” 1879 nr 51*. „Czas” 1879 nr 294. „Echo” 1879 nr 267, 271, 272. „GP” 1879 nr 260, 268, 271, 272, 291. § „GP” 1879 nr 283. „Kłosa” 1879 nr 753(il.), 754, 756. K. Kaszewski „Kłosa” 1880 nr 764. H. Struve „Kłosa” 1880 nr 781. „KŚ” 1879 nr 59(il.), nr 60, 61, 62. „KW” 1879 nr 271. Litwos „Niwa” 1880 z. 121, z. 125. „PT” 1879 nr 45, 50. „TI” 1879 nr 206, 208, 217*. E. Lubowski „TI” 1880 nr 211, 212, 221*. W. Bogusławski „TPow” 1880 nr 5, 6. „Wiek” 1879 nr 265.

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
4 XII, 10 XII
S: „BW” 1881, marzec. „Bluszczy” 1879 nr 51*. Orgon „Echo” 1879 nr 273. -x- „GP” 1879 nr 273.¹⁰⁴ „KS” 1879 nr 61. -B- „KW” 1879 nr 273. E. Lubowski „TI” 1880 nr 212. „Wiek” 1879 nr 273.
2. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna męzatką*. Kom. w 3 a.
6 XII
S: „BW” 1881, marzec. Orgon „Echo” 1879 nr 275. -x- „GP” 1879 nr 275. „KW” 1879 nr 275. „Wiek” 1879 nr 279.
3. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a., nowy ukł. sc. H. Modrzejewska.
9 XII, 9 II
S: -x- „GP” 1879 nr 276.¹⁰⁵ Orgon „Echo” 1879 nr 276. „KS” 1879 nr 62. b. „KW” 1879 nr 276. „TI” 1880 nr 211 (il.). „Wiek” 1879 nr 279.
4. Thisbe – V. Hugo, *Angelo Malipieri Tyran Padwy*. Dr. w 4 a.
12 XII, 12 I, 26 I
S: Orgon „Echo” 1879 nr 279. -x- „GP” 1879 nr 279.¹⁰⁶ -B- „KW” 1879 nr 279. E. Lubowski „TI” 1880 nr 212. „Wiek” 1879 nr 279.
5. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.
15 XII, 20 XII
S: [S. Krzemiński] „Bluszczy” 1880 nr 1*. Orgon „Echo” 1879 nr 281. -x- „GP” 1879 nr 281. -B- „KW” 1879 nr 281.¹⁰⁷ E. Lubowski „TI” 1880 nr 212.
6. Mistress Clarkson – A. Dumas, *Cudzoziemka*. Kom. w 5 a. (Modrzejewska grała w tł. W. Sabowskiego, zespół warszawski w tł. W. Bogusławskiego).
16 XII, 29 XII
S: [S. Krzemiński] „Bluszczy” 1880 nr 1*. Orgon „Echo” 1879 nr 282. -x- „GP” 1879 nr 282.¹⁰⁸ [J. Kenig] „GW” 1880 nr 2. -B- „KW” 1879 nr 282. „KS” 1879 nr 63. E. Lubowski „TI” 1880 nr 213. „Wiek” 1879 nr 288.
7. Aniela – A. Fredro, *Śluby panieńskie*. Kom. w 5 a.
18 XII
S: „BW” 1881, marzec. Orgon „Echo” 1879 nr 284.
8. Maria Gauthier – A. Dumas, *Maria Gauthier [Dama kameliowa]*. Dr. w 5 a.
23 XII, 27 XII, 30 XII, 10 I, 28 I, 4 II, 11 II
S: „BW” 1881, marzec. [S. Krzemiński] „Bluszczy” 1880 nr 1*. -x- „GP” 1879 nr 288. [J. Kenig] „GW” 1880 nr 2. K. Kaszewski „Kłosy” 1880 nr 757. E. Lubowski „TI” 1880 nr 214. „Wiek” 1879 nr 288.
9. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
2 I, 23 I, 30 I
S: „BW” 1881, marzec. „KW” 1880 nr 2.

¹⁰⁴ Przedruk [w:] J. Got, J. Szczublewski, *Helena Modrzejewska*, Warszawa 1958.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Ibidem.

10. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.
3 I, 13 II
S: „KW” 1880 nr 3.
11. Kleopatra – W. Shakespeare, *Antoniusz i Kleopatra*. Tr. w 5 a.
14 I (benefis), 16 I, 19 I, 21 I
S: „BW” 1881, marzec [przegląd za rok 1880]. S. Krzemiński „Bluszcz” 1880 nr 5*.
K. Kaszewski „Kłósy” 1880 nr 760. –B- „KW” 1880 nr 10. E. Lubowski „TI” 1880
nr 214, 215*, 216*(il).
12. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
2 II, 6 II
S: „KW” 1880 nr 25.
13. Poranek dramatyczny – pożegnanie Modrzejewskiej, w progr.:
- Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a. (tylko sc. 3 aktu IV).
- Fedra – J. Racine, *Fedra*. Tr. w 5 a. (tylko akt II).
- Leonia de Renat – E. Pailleron, *Iskierka*. Kom. w 1 a.
15 II (benefis)
S: „BW” 1881, marzec [przegląd za rok 1880]. „BI” 1880 nr 216*, „DPoz” 1880 nr 39*.
„KW” 1880 nr 36. K. Kaszewski „Kłósy” 1880 nr 764. „TI” 1880 nr 217*.
Nadto:
- Koncert dobroczynny, Modrzejewska wyk. utwór *Hagar na puszczy* Ujejskiego.
11 I
S: „KW” 1880 nr 8.
- Koncert z udziałem A. Rubinsteina, Modrzejewska wyk. wstęp do *Rolli* A. Musseta w tł.
F. Faleńskiego.
31 I (salon L. Grossmana)
S: „KW” 1880 nr 25.
- 1880 – Poznań
- S: „DPoz” 1880 nr 39*, 40*, 41*, 49*.
1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
19 II
S: „DPoz” 1880 nr 42*. „Warta” 1880 nr 295*.
2. Aniela – A. Fredro, *Śluby panieńskie*. Kom. w 5 a.
20 II
S: „DPoz” 1880 nr 43*, 44*. „Warta” 1880 nr 295*.
3. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
21 II
S: „DPoz” 1880 nr 43*, 44*. „Warta” 1880 nr 296*.
4. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.
23 II
S: „DPoz” 1880 nr 45*. „Warta” 1880 nr 296*.
5. Thisbe – V. Hugo, *Angelo Malipieri Tyran Padwy*. Dr. w 4 a.
24 II

- S: „DPoz” 1880 nr 46*. „Warta” 1880 nr 296*.
6. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna mężatka*. Kom. w 3 a.
25 II
- S: „DPoz” 1880 nr 47*. „Warta” 1880 nr 296*.
7. Berta – T. Barriere, J. Lorin, *Fortepian Berty*. Kom. w 1 a., nadto Modrzejewska wyk. wiersz *Hagar na puszczy Ujejskiego*.
26 II (poranek; benefis M. Disterlo)
- S: „DPoz” 1880 nr 48*.
- Nadto:
- Raut na cześć Modrzejewskiej.
19 II (sala bazarowa)
- S: „DPoz” 1880 nr 42*.
- Poranek muzyczno-deklamacyjny, Modrzejewska wyk. utwory: *Hagar na puszczy Ujejskiego*, *Czego ja pragnę* i *Dzieje piosenki* Asnyka.
22 II (Bazar; na dochód Tow. Św. Wincentego a Paulo)
- S: „DPoz” 1880 nr 44*, 46*. „Warta” 1880 nr 296*.
- Uczta pożegnalna dla Modrzejewskiej.
25 II (sala bazarowa)
- S: „DPoz” 1880 nr 47*. „Warta” 1880 nr 296*.

1880 – Warszawa

1. Hrabina d'Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
1 III (benefis J. Tatariewiczza, sala reductowa w Teatrze Wielkim)

1882 – Kraków (występy poza teatrem).

1. Przedst. składane na dochód rodzin ofiar warszawskich, w progr.:
Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a. (tylko 3 akt)
Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a. (tylko 3 a.)
5 I (odwołane po zamknięciu teatru przez władze)
- S: „Czas” 1882 nr 6.
2. Wieczór Koła Artystyczno-Literackiego w Krakowie z udziałem skrzypka Józefa Joachima, Modrzejewska wyk. utwory: *Baśń tęczowa* Asnyka, *Pożegnanie* Krasińskiego, wiersz Anczyca i 2 inne utwory
4 I
- S: „Czas” 1882 nr 4, 5. „TI” 1882 nr 319*.
3. Odczyt J. Horaina, Modrzejewska wyk. *Hagar na puszczy Ujejskiego*.
6 I (Sukiennice)
- S: „TI” 1882 nr 319*.
4. Spotkanie z młodzieżą, deklamacja.
6 I (klasztor Urszulanek)

1882 – Tarnów

M. Stremecki, *Powrót „Divy”*, „TeMi” 1988 nr 43.

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a. (tylko 5 akt).

8 I

S: „Pogoń” 1882 nr 2*.

Nadto:

- Koncert benefisowy Szymona Bendy, urządzony przez Wydział Kółka Przyjaciół Muzyki, Modrzejewska wyk. utwory: *Hagar na puszczy Ujejskiego*, *Pożegnanie Krasieńskiego* oraz *Drapieżna ptaszyna* Anczyca i 2 wiersze Lenartowicza.

9 I (teatr)

S: „Czas” 1882 nr 8. „Pogoń” 1882 nr 2*.

- Wieczorek u wiceprezesa Towarzystwa Muzycznego Bronisława Trzaskowskiego, deklamowano toast na cześć Modrzejewskiej.

8 I (salon prywatny)

S: F. Habura, *Na cześć Heleny Modrzejewskiej toast na wieczorku w domu p. Bronisława Trzaskowskiego wzniesiony*, Tarnów 1882.

1882 – Warszawa

S: Sep „Bl” 1882 nr 325*. Podolak „Bl” 1882 nr 328*. „Czas” 1882 nr 18, 25, 27, 29, 30. „Echo” 1882 nr 11. „GW” 1882 nr 16. „KW” 1882 nr 15, 23. „Nowiny” 1882 nr 20, 28. B. Zawadzki „TI” 1882 nr 318*. W. Bogusławski „TPow” 1882 nr 7. B. Zawadzki „Wiek” 1882 nr 56, 57.

1. Thisbe – V. Hugo, *Angelo Malipieri Tyran Padwy*. Dr. w 4 a.

19 I, 21 I

S: „Echo” 1882 nr 15. „KW” 1882 nr 16.

2. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

22 I, 23 I, 25 I, 25 II

S: „GP” 1882 nr 18. „KW” 1882 nr 18.

3. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.

27 I, 28 I, 19 II, 24 II

S: „GP” 1882 nr 22. „KW” 1882 nr 23.¹⁰⁹

4. Julia – W. Shakespeare, *Romeo i Julia*. Tr. w 5 a., nowy ukł. sc. H. Modrzejewska.

13 II, 15 II

S: S.K. „Bluszcz” 1882 nr 8*. -X.- „GP” 1882 nr 35. „KW” 1882 nr 36.

5. Zofia – K. Zalewski, *Dama treflowa*. Kom. w 4 a.

30 I, 1 II, 5 II

S: S.K. „Bluszcz” 1882 nr 6*. -X.- „GP” 1882 nr 24. K. Kaszewski „Kłosy” 1882 nr 867. „KW” 1882 nr 24. B. Zawadzki „TI” 1882 nr 320*

6. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

¹⁰⁹ Ibidem.

3 II, 4 II, 20 II

S: [M. Gawalewicz?] „GP” 1882 nr 27.¹¹⁰ „KW” 1882 nr 28¹¹¹.

7. Gilberta – H. Meilhac i L. Halévy, *Frou-Frou*. Kom. w 5 a.

6 II, 8 II, 12 II

S: S.K. „Bluszcz” 1882 nr 8*. „KW” 1882 nr 30.

8. Paola – W. Szymanowski, *Posąg*. Dr. w 3 a.

10 II, 11 II

S: -X.- „GP” 1882 nr 33. „KW” 1882 nr 34.

9. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna męzatka*. Kom. w 3 a.

16 II (poranek, dochód na szpital dla dzieci)

S: „KW” 1882 nr 39.

10. Zofia – A. Świętochowski, *Niewinni*. Dr. w 3 a.

17 II, 18 II?

S: -X.- „GP” 1882 nr 39. „KW” 1882 nr 40

12. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

22 II, 6 III

S: -X.- „GP” 1882 nr 43. „KW” 1882 nr 44.

13. Eliza de Chennevieres – L. Battu, M. Desvignes, *Honor domu*. Kom. w 5 a.

1 III, 3 III, 4 III, 5 III? (pop.)

S: S.K. „Bluszcz” 1882 nr 11*. -y.- „GP” 1882 nr 49. „GW” 1882 nr 56. K. Kaszewski „Kłoso” 1882 nr 871. „KW” 1882 nr 50. W. Bogusławski „TPow” 1882 nr 12.

14. Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a.

8 III, 9 III

S: „GP” 1882 nr 55. „KW” 1882 nr 56.

15. Nora – H. Ibsen, *Nora*. Dr. w 3 a.

10 III (benefis), 11 III, 12 III (pop.), 13 III, 14 III (pop.; dochód na kasę pożyczkową artystów sceny warszawskiej)

S: S.K. „Bluszcz” 1882 nr 11*. -X.- „GP” 1882 nr 56. K. Kaszewski „Kłoso” 1882 nr 872. „KW” 1882 nr 46. W. B. „KW” 1882 nr 57. „TI” 1882 nr 325*. E. Lubowski „TI” 1882 nr 326*. W. Bogusławski „TPow” 1882 nr 12.

Nadto:

- Koncert, Modrzejewska wyk. utwór *Hagar na puszczy* Ujejeskiego.

2 II (sala ratusza; na dochód studentów Instytutu Puławskiego)

S: „KW” 1882 nr 15.

1882 – Kraków

S: „Czas” 1882 nr 59, 62. „TI” 1882 nr 326*. „TPow” 1882 nr 16.

1. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

16 III, 19 III

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ Ibidem

- S: (K.S.) „Czas” 1882 nr 64. Br.S. „GK” 1882 nr 34. „Reforma” 1882 nr 64, 67.
2. Gilberta – H. Meilhac i L. Halévy, *Frou-Frou*. Kom. w 5 a.
17 III, 20 III
- S: „Czas” 1882 nr 65. „Reforma” 1882 nr 65
3. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
18 III, 21 III, 22 III (tylko 3 a.)
- S: „Czas” 1882 nr 66. (S) „Czas” 1882 nr 69. „KPoż” 1882 nr 69. „Reforma” 1882 nr 66, 68.
4. Przedstawienie składane, w progr.:
- Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
  - Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a. (tylko akt 5)
  - Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a. (tylko sc. 3 aktu IV)
22 III (benefis M. Wolskiej)
- S: (S) „Czas” 1882 nr 69. „Reforma” 1882 nr 69
- Nadto:
- Wieczorek zorganizowany przez Czytelnię Akademicką ku czci Słowackiego, Modrzejewska wyk. utwory: *Smutno mi Boże Słowackiego*, *Pożegnanie Krasińskiego*, wyjątki ze *Snu srebrnego Salomei Słowackiego*.
15 III (Hotel Saski; na dochód Macierzy Polskiej)
  - S: „Czas” 1882 nr 63.
  - Poranek, Modrzejewska wyk. scenę obłąkania Ofelii, a wiersz Asnyka na cześć Modrzejewskiej wyk. F. Stachowicz.
19 III (Sala Strzelecka; na dochód kasy pożyczkowej artystów krakowskich)
  - S: „Czas” 1882 nr 66. „Reforma” 1882 nr 64.
  - Koncert szopenowski Marceliny Czartoryskiej, Modrzejewska wyk. utwory: *Baśń tęczowa*, *Dzieje piosenki Asnyka*, *Pożegnanie Krasińskiego* oraz 2 wiersze amatorskie hrabiny Wołodkowiczowej.
23 III (Sukiennice)
  - S: Władysław Żeleński „Czas” 1882 nr 70.

1884 – Kraków, tylko występ na koncercie Paderewskiego

1. Koncert J.I. Paderewskiego, Modrzejewska wyk. utwory: *Glossy św. Teresy* Krasińskiego, *Czary Asnyka*, *Koza, kózka i wilk* Mickiewicza.
3 X (Hotel Saski, na dochód Paderewskiego, „fundusz jego wyjazdu za granicę”).
- S: Franciszek Bylicki „Czas 1884 nr 230

1884 – Warszawa, tylko koncerty dobroczynne

1. Koncert, Modrzejewska wyk. utwory: *Glossy św. Teresy* Krasińskiego, *Baśń tęczowa* Asnyka, *Koza, kózka i wilk* Mickiewicza.
26 X (sala ratusza, na dochód studentów Instytutu Puławskiego)

- S: „Kłosy” 1884 nr 1009.
2. Koncert, Modrzejewska wyk. utwory: *Hagar na puszczy Ujejskiego, Koza, kózka i wilk* Mickiewicza.
29 X (sala Tow. Muzycznego)
3. Koncert z udziałem śpiewaka Władysława Mierzwińskiego, Modrzejewska wyk. utwory: *Czary* Asnyka, *Pożegnanie* Krasińskiego.
16 XI (Sale Redutowe, na dochód studentów warszawskich)
- S: „TI” 1884 nr 97, 98, 99.

1884 – Kraków

- S: „Czas” 1884 nr 269, 272, 284. M. Bałucki „EMTA” 1885 nr 66*.
1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
9 XII
- S: L.K. „Czas” 1884 nr 285. „GK” 1884 nr 289. „NR” 1884 nr 285. Nemo „PLA” 1884 nr 23 i 24.
2. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
11 XII, 16 XII
- S: „Czas” 1884 nr 287, 291. „GK” 1884 nr 289. (a-k) „NR” 1884 nr 287. Nemo „PLA” 1884 nr 23 i 24.
3. Rozalinda – W. Shakespeare, *Jak wam się podoba*. Kom. w 5 a. (ukł. Modrzejewskiej).
13 XII, 14 XII
- S: „Czas” 1884 nr 286, 287. Wilhelm Creizenach „Czas” 1884 nr 289. „EMTA” 1885 nr 70*(tylko il.). „GK” 1884 nr 289. (T) „NR” 1884 nr 289. Nemo „PLA” 1884 nr 23 i 24.
4. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.
18 XII, 20 XII
- S: L.K. „Czas” 1884 nr 293. (a) „NR” 1884 nr 293. Nemo „PLA” 1884 nr 23 i 24.
5. Viola – W. Shakespeare, *Wieczór Trzech Króli*. Kom. w 5 a.
21 XII, 22 XII (z obu przedst. dochód na budowę nowego teatru)
- S: A. „Czas” 1884 nr 295. „Czas” 1884 nr 296. (T) „NR” 1884 nr 295. Nemo „PLA” 1884 nr 23 i 24.
- Nadto:
- Wieczorek Mickiewiczowski urządzony przez młodzież akademicką, Modrzejewska wyk. utwory: *Precz z moich oczu, Nad wodą wielką i czystą, Koza, kózka i wilk*.
28 XI (Hotel Saski)
- S: Franciszek Bylicki „Czas” 1884 nr 277.

1885 – Warszawa

- S: -śl- „DdW” 1885 nr 18. B. Zawadzki „EMTA” 1885 nr 68*. b.a. „KPor” 1885 nr 22. „TI” 1885 nr 106, 110, 111. E. Lubowski „TI” 1885 nr 113. W. Bogusławski „KW” 1885 nr 21.¹¹²

¹¹² Ibidem.

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
7 I
S: Incognitus „GP” 1885 nr 8.¹¹³ „KW” 1885 nr 8a.
  2. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.
8 I, 11 I (na dochód odbudowy spalonego Teatru Rozmaitości), 19 I, 20 I, 30 I?,
8 II benefis
S: S. Krzemiński „Bluszcz” 1885 nr 6*. B. Zawadzki „EMTA” 1885 nr 68*. Incognitus
„GP” 1885 nr 12. Czaplą „GP” 1885 nr 14. Karol „Kłósy” 1885 nr 1020. K. Kaszewski
„Kłósy” 1885 nr 1024. S.K. „Prawda” 1885 nr 5. M.G. „TPow” 1885 nr 4.
  3. Nora – H. Ibsen, *Nora*. Dr. w 3 a.
12 I, 14 I, 18 I (na dochód kasy pożyczkowej artystów sceny warszawskiej)
S: Incognitus „GP” 1885 nr 13. Karol „Kłósy” 1885 nr 1020. S.K. „Prawda” 1885 nr 5.
  4. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.
16 I?, 25 I (na dochód budowy gmachu Tow. Sztuk Pięknych), 26 I
S: K. Kaszewski „Kłósy” 1885 nr 1024.
  5. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
21 I, 23 I, 28 I
S: Incognitus „GP” 1885 nr 19.¹¹⁴ Karol „Kłósy” 1885 nr 1023. K. Kaszewski „Kłósy”
1885 nr 1024. S. K. „Prawda” 1885 nr 5. E. Lubowski „TI” 1885 nr 112.
  6. Viola – W. Shakespeare, *Wieczór Trzech Króli*. Kom. w 5 a.
1 II, 2 II, 4 II, 5 II
S: S. Krzemiński „Bluszcz” 1885 nr 6*. B. Zawadzki „EMTA” 1885 nr 71*, 72*. Incognitus
„GP” 1885 nr 25. K. Kaszewski „Kłósy” 1885 nr 1024. E. Lubowski „TI” 1885 nr 113.
  7. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.
7 II, 11 II
  8. Hrabina de Meyran – P. Berton, *Ciężka próba*. Kom w 1 a., nadto koncert H. Bülowa.
9 II
- Nadto:
- Koncert, Modrzejewska wyk. rolę Hrabiny w kom. *Iskierka* (z Popiel-Święcką).
8 II (pop., sala ratusza; na dochód schroniska dla nauczycielek)
  - S: „Bluszcz” 1885 nr 5*. „EMTA” 1885 nr 72*.
  - Poranek jubileuszowy B. Ładnowskiego, Modrzejewska wyk. sc. obłąkania Ofelii
z *Hamleta*.
22 II (benefis Ładnowskiego)
  - S: (Br. Z.) „EMTA” 1885 nr 74*. S.K. „Prawda” 1885 nr 9.

1885 – Kraków

1. Rozalinda – W. Shakespeare, *Jak wam się podoba*. Kom. w 5 a. (ukł. Modrzejewskiej)
18 II (na dochód Bratniej Pomocy Uniwersytetu Jagiellońskiego i Towarzystwa

¹¹³ Ibidem.¹¹⁴ Ibidem.

Szkół Ludowych)

S: „Czas” 1885 nr 41.

Nadto:

Przedstawienie amatorskie Hrabina de Meyran *Cieężka próba*, jako Karolowa Chłapowska

19 II (Sala Saska na dochód funduszu budowy nowego teatru)

1890 – Poznań

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

20 X, 27 X

S: „DPoz” 1890 nr 243*. „KPoz” 1890 nr 243*.

2. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.

21 X

S: „DPoz” 1890 nr 244*, 245*. „KPoz” 1890 nr 244*.

3. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

22 X, 28 X

S: „DPoz” 1890 nr 245*. „KPoz” 1890 nr 245*.

4. Zuzanna – V. Sardou, *Ćwiartka papieru*. Kom. w 3 a.

23 X

S: „DPoz” 1890 nr 246*, 247*. „KPoz” 1890 nr 246*.

5. Prakseda – J. Korzeniowski, *Karpaccy Górale*. Dr. w 5 a.

24 X

S: „DPoz” 1890 nr 247*. „KPoz” 1890 nr 247*.

6. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.

25 X

S: „DPoz” 1890 nr 251*. „KPoz” 1890 nr 248*.

7. Amelia – J. Słowacki, *Mazepa*. Tr. w 5 a.

29 X

S: „DPoz” 1890 nr 251*. „KPoz” 1890 nr 251*.

Nadto:

- Uczta na cześć Modrzejejskiej.

26 X (Bazar)

S: „DPoz” 1890 nr 248*, 249*.

- Uczta urządzona przez Spółkę Akcyjną Teatru Polskiego i Towarzystwa „Pomoc” w Poznaniu, Modrzejejska wyk. *Pożegnanie Krasieńskiego*.

29 X (Hotel Francuski)

S: „DPoz” 1890 nr 251*.

1890 – Lwów

S: „GI” 1890 nr 8, 9. „KI” 1890 nr 306, 315. „PPSI” 1890 nr 253, 272, 280.

1. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

10 XI

S: *** „Głw” 1890 nr 259. „GN” 1890 nr 263. „GI” 1890 dod. do nr 6. „KI” 1890 nr 320. E.W. „PPSI” 1890 nr 260.

2. Hrabina d'Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.

12 XI, 15 XI

S: *** „Głw” 1890 nr 263. „GN” 1890 nr 265. „KI” 1890 nr 316. E.W. „PPSI” 1890 nr 262.

3. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

14 XI, 16 XI, 28 XI

S: *** „Głw” 1890 nr 263. „GN” 1890 nr 267. „KI” 1890 nr 318. E.W. „PPSI” 1890 nr 264.

4. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama z kamelią (Dama kameliowa)*. Dr. w 5 a.

17 XI, 24 XI, 30 XI

S: *** „Głw” 1890 nr 271. (b.) „GN” 1890 nr 271. „GI” 1890 nr 8. „PPSI” 1890 nr 266.

5. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.

19 XI, 23 XI

S: *** „Głw” 1890 nr 271. (b.) „GN” 1890 nr 271. „GI” 1890 nr 8. „PPSI” 1890 nr 266, 268.

6. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

21 XI, 27 XI

S: *** „Głw” 1890 nr 271. (aż) „GN” 1890 nr 273. „PPSI” 1890 nr 270.

7. Barbara Radziwiłłówna – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.

22 XI

S: *** „Głw” 1890 nr 271. „PPSI” 1890 nr 271. „GI” 1890 nr 8.

8. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.

26 XI, 1 XII (na dochód Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Artystów Sceny Lwowskiej)

S: „Głw” 1890 nr 277. (aż) „GN” 1890 nr 277. „GN” 1890 nr 281. „GI” 1890 nr 8. „KI” 1890 nr 330. „PPSI” 1890 nr 274, 278.

9. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.

29 XI, 2 XII (pop.; na dochód B. Linkowskiej)

S: (aż) „GN” 1890 nr 280. „GI” 1890 nr 8. „KI” 1890 nr 334. „PPSI” 1890 nr 277.

Nadto:

- Raut w Kole Literacko-Artystycznym z udziałem Modrzejewskiej.

13 XI (sala Koła)

S: „GN” 1890 nr 266. (Al.) „PPSI” 1890 nr 263.

- Koncert, Modrzejewska wyk. utwory: *Hagar na puszczy Ujejskiego* i *Pożegnanie Kraszińskiego*.

18 XI (sala Sokoła; na dochód Towarzystwa św. Salomei)

S: (En) „GN” 1890 nr 270. Prawdzic „PPSI” 1890 nr 267.

- Koncert, Modrzejewska wyk. utwory: *Baśń tęczowa Asnyka* i *Pożegnanie Kraszińskiego*.

25 XI (sala Sokoła; na dochód Towarzystwa Bratniej Pomocy Szkoły Dublańskiej)

S: „KI” 1890 nr 329. Prawdzic „PPSI” 1890 nr 273.

- Przedstawienie amatorskie na cele dobroczynne Modrzejewska (jako Karolowa Chłapowska) grała Hortensję w szt. *Biała kamelia* i wyk. utwory: *Koza, kózka, wilk* Mickiewicza, wiersz Asnyka oraz poezję angielską.

25 XI (Pałac Namiestnikowski)

S: „GI” 1890 nr 8. „PPSI” 1890 nr 271, 273, 275, 280.

- Poranek muzyczny, Modrzejewska wyk. utwory: *Śmierć słowika* Syrokomli i *Hagar na puszczy* Ujejskiego.

30 XI (na fundusz obiadów dla głodnych dzieci)

S: (En) „GN” 1890 nr 280.

- Bankiet urządzony przez dyrekcję teatru i aktorów.

2 XII? (sala Towarzystwa Muzycznego)

S: „GN” 1890 nr 281. „GI” 1890 nr 9. „PPSI” 1890 nr 278.

1890 – Kraków

S: K.G. „Czas” 1890 nr 295. „Diabeł” 1890 nr 24. (nit.), „NR” 1891 nr 15. „Świat” 1891 nr 1.

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

4 XII, 8 XII, 21 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 281, 284. A. Dobrowolski „KP” 1890 nr 334, 350. /nit./ „NR” 1890 nr 281.

2. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.

5 XII, 7 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 282, 284. A. Dobrowolski „KP” 1890 nr 335. /nit./ „NR” 1890 nr 282.

3. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

6 XII, 11 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 284. A. Dobrowolski „KP” 1890 nr 336. /nit./ „NR” 1890 nr 283.

4. Zuzanna – V. Sardou, *Ćwiartka papieru*. Kom. w 3 a. 9 XII, 19 XII (na dochód Bratniej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego)

S: K.G. „Czas” 1890 nr 284. Ad.D. „KP” 1890 nr 338. /nit./ „NR” 1890 nr 284.

5. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

10 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 289. Ad.D. „KP” 1890 nr 339. /nit./ „NR” 1890 nr 286.

6. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.

13 XII, 18 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 289. Ad.D. „KP” 1890 nr 342, 347. /nit./ „NR” 1890 nr 288.

7. Amelia – J. Słowacki, *Mazepa*. Tr. w 5 a.

14 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 289. „KP” 1890 nr 343. /nit./ „NR” 1890 nr 288.

8. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.

16 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 295. Ad.D. „KP” 1890 nr 345. „NR” 1890 nr 291.

9. Barbara Radziwiłłówna – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.

20 XII

S: K.G. „Czas” 1890 nr 295. A. Dobrowolski „KP” 1890 nr 350. /nit./ „NR” 1890 nr 292

1891 – Warszawa – I seria (Teatr Letni)

S: J. Kenig „Ateneum” 1891 t. 1*. „BW” 1891 t. 4. Quis „Bluszcz” 1891 nr 5, 7, 10. „EMTA” 1891 nr 380*, 382*. Carillon „EMTA” 1891 nr 380*, 388*. St. M. Rzętkowski „EMTA” 1891 nr 379* (il.), 381*. „GP” 1891 nr 18, 24. W.O. „Kraj” 1891 nr 11.¹¹⁵ F-y „KC” 1891 nr 5. „KC” 1891 nr 24, 32(il.), 39 (il.). „KŚ” 1891 nr 10. J. Kotarbiński „KW” 1891 nr 39. „TI” 1891 nr 58(il.). E. Lubowski „TI” 1891 nr 60.

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

9 II, 20 II, 27 II

S: „Bluszcz” 1891 nr 1. A. Rajchman „EMTA” 1891 nr 385*(il.). W. Bogusławski „GP” 1891 nr 31, 43. P. „GW” 1891 nr 37. A. Br. „KC” 1891 nr 40, 41, 60(il.). „KPor” 1891 nr 41. K. Zalewski „KW” 1891 nr 41.¹¹⁶

2. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.

11 II

S: A. Rajchman „EMTA” 1891 nr 385*(il.). W. Bogusławski „GP” 1891 nr 33. A. Br. „KC” 1891 nr 43. „KPor” 1891 nr 43. K.Z. „KW” 1891 nr 43. J. Kenig „Słowo” 1891 nr 39. E. Lubowski „TI” 1891 nr 62.

3. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.

13 II, 23 II

S: Sęp „Bluszcz” 1891 nr 8. „EMTA” 1891 nr 388*. W. Bogusławski „GP” 1891 nr 35. A. Br. „KC” 1891 nr 45. „KPor” 1891 nr 45. K.Z. „KW” 1891 nr 45. J. Kenig „Słowo” 1891 nr 39. E. Lubowski „TI” 1891 nr 62.

4. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

16 II

S: J. Kenig „Ateneum” 1891 t. 1*. „EMTA” 1891 nr 388*. W. Bogusławski „GP” 1891 nr 37. A. Br. „KC” 1891 nr 48. „KPor” 1891 nr 48. K. Zalewski „KW” 1891 nr 48. J. Kenig „Słowo” 1891 nr 47.

5. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.

18 II, 2 III

S: „EMTA” 1891 nr 388*. W. Bogusławski „GP” 1891 nr 39. „KPor” 1891 nr 50. E. Lubowski „TI” 1891 nr 62. K. Zalewski „KW” 1891 nr 50. J. Kenig „Słowo” 1891 nr 47.

6. Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a.

22 II (na dochód kasy pożyczkowej artystów sceny warszawskiej)

S: Sęp „Bluszcz” 1891 nr 9. W. Bogusławski „GP” 1891 nr 43. A. Br. „KC” 1891 nr 54.

¹¹⁵ Ibidem.¹¹⁶ Ibidem.

- „KPor” 1891 nr 54. K. Zalewski „KW” 1891 nr 54.¹¹⁷ J. Kenig „Słowo” 1891 nr 47.
 7. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.
 25 II, 1 III (pop., benefis), 9 III (w przerwie łódzkich występów)
 S: J. Kenig „Ateneum” 1891 t. 1*. Sęp „Bluszcz” 1891 nr 9. Quis „Bluszcz” 1891 nr 10.
 „EMTA” 1891 nr 389*(il.). A. Rajchman „EMTA” 1891 nr 391*. W. Bogusławski „GP”
 1891 nr 47, 48. P. „GW” 1891 nr 53, 54, 57. A. Br. „KC” 1891 nr 57, 61. K. Zalewski
 „KW” 1891 nr 57, 61. „TI” 1891 nr 58(il.). E. Lubowski „TI” 1891 nr 62, 65. J. Kenig
 „Słowo” 1891 nr 47. „Wiek” 1891 nr 48.

Nadto:

- Raut z udziałem Mieczysława Frenkla i Józefa Kotarbińskiego (deklamacja), Aleksandra Myszugi (śpiew).

23 II (redakcja „Kurieru Warszawskiego”)

- Koncert, Modrzejevska wyk. *Venus Victris* K. Górskiego.

25 II? (sala reutowa, dochód na cel dobroczynny)

- Koncert, Modrzejevska wyk. *Pożegnanie* Krasieńskiego.

26 III? (Resursa Kupiecka, dochód na kolonie letnie)

S: „Kraj” 1891 nr 13.

1891 – Łódź – I seria

S. Dąbrowski, *Występy Modrzejevskiej w Łodzi i odgłosy w prasie*, „Prace Polonistyczne” 1962 seria XVIII.

Suplement Dziesiąty do Dziejów Teatralnych m. Łodzi. W 90-lecie występów Heleny Modrzejevskiej w Łodzi 1891–1981, Łódź 1981.

S: H. „Dł” 1891 nr 50. „Dł” 1891 nr 108.

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

4 III

S: „Dł” 1891 nr 52.

2. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

5 III

S: „Dł” 1891 nr 53.

3. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.

7 III

S: „Dł” 1891 nr 55.

4. Adrianna Lecouvreureur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreureur*. Dr. w 5 a.

8 III

S: „Dł” 1891 nr 55.

5. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.

10 III

S: „Dł” 1891 nr 56.

6. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. w 5 a.

25 III

S: „Dł” 1891 nr 68, 70. „EMTA” 1891 nr 391*.

¹¹⁷ Ibidem.

1891 – Lublin

S. Kruk, *Modrzejewska jednak przyjechała*, „Kamena” 1974 nr 3.

1. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a. (tylko fargmenty aktu I, II i V) z Bolesławem Ładnowskim, nadto Modrzejewska wyk. utwór: *Hagar na puszczy Ujejskiego*, a Ładnowski utwór: *Farys Balińskiego*.

23 III

S: „EMTA” 1891 nr 392*. „Glu” 1891 nr 64.

2. Przedstawienie składane z Bolesławem Ładnowskim, nadto Modrzejewska wyk. wiersz *Pożegnanie* Krasińskiego, w progr.:

Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a. (tylko akt V).

Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a. (tylko fragm. aktu III).

Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a. (tylko sc. obłąkania).

30 III

S: „Glu” 1891 nr 64.

1891 – Warszawa – II seria

H. Tchórzewska-Kabata, *Ostatni warszawski występ Heleny Modrzejewskiej*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 2001 nr 1*.

S: „EMTA” 1891 nr 391*.

1. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

11 III

S: J. Kenig „Niwa” 1891 nr 6.

2. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

15 III (na dochód sierot po M. Nowakowskiej)

S: J. Kenig „Niwa” 1891 nr 6.

3. Amelia – J. Słowacki, *Mazepa*. Tr. w 5 a.

16 III

S: A. Br. „KC” 1891 nr 76. „KPor” 1891 nr 75. Cz.J. „KW” 1891 nr 76.

4. Ofelia – W. Shakespeare, *Hamlet*. Tr. w 5 a.

17 III

S: A. Rajchman „EMTA” 1891 nr 391*.

5. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.

18 III

S: J. Kenig „Niwa” 1891 nr 6.

6. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.

19 III (sale reutowe, na dochód budowy pomników A. Żółkowskiego i J. Królikowskiego)

S: „EMTA” 1891 nr 389*, 390*. „KT” 1891 nr 86.

7. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.

20 III

S: J. Kenig „Niwa” 1891 nr 6. Carillon „EMTA” 1891 nr 390*.

8. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

22 III (na dochód kolonii biednych dzieci oraz na dochód „podupadłych artystów”)

S: A. Rajchman „EMTA” 1891 nr 392*. „KT” 1891 nr 82, 86. J. „KW” 1891 nr 87.

9. Maria Gauthier – A. Dumas, *Maria Gauthier (Dama kameliowa)*. Dr. w 5 a.

10 V (benefis J. Tatarkiewicza)

S: J. Kenig „Niwa” 1891 nr 6. A. Rajchman „EMTA” 1891 nr 398*.

Nadto:

- Koncert z udziałem Modrzejewskiej.

14 III (sale redutowe)

1891 – Łódź – II seria

S. Dąbrowski, *Występy Modrzejewskiej w Łodzi i odgłosy w prasie*, „Prace Polonistyczne” 1962 seria XVIII.

Suplement Dziesiąty do Dziejów Teatralnych m. Łodzi. W 90-lecie występów Heleny Modrzejewskiej w Łodzi 1891–1981, Łódź 1981.

1. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.

5 V

2. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.

6 V

S: „Dł” 1891 nr 102.

3. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

7 V

4. Prakseida – J. Korzeniowski, *Nad Czeremoszem (Karpaccy Górale)*. Dr. w 5 a. (Zamiast zap. *Mazepy*).

8 V (pop., na dochód aktorów teatru łódzkiego)

S: „Dł” 1891 nr 102, 108. „EMTA” 1891 nr 398*.

1891 – Praga

S: B.G. „EMTA” 1891 nr 396*. „EMTA” 1891 nr 393*. „Głw” 1891 nr 102. „Národní Listy” 1891 nr 75*, 77*, 85*, 117*. „Národní Politika” 1891 nr 96*, 97*, 117*. „PPol” 1891 nr 81, nr 91.

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

5 IV

2. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.

9 IV, 19 IV

S: B.G. „EMTA” 1891 nr 396*.

3. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.

12 IV, 14 IV, 30 IV

4. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.

17 IV, 29 IV

S: B.G. „EMTA” 1891 nr 396*.

5. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.
21 IV, 26 IV
6. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.
24 IV

1891 – Kraków

S: „Czas” 1891 nr 123. „KP” 1891 nr 143, 147. „Świat” 1891 nr 12.

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
12 V

S: (kg) „Czas” 1891 nr 108. „KP” 1891 nr 129. „NR” 1891 nr 108.

2. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.
14 V

S: K.G. „Czas” 1891 nr 116. „KP” 1891 nr 132.

3. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.
16 V

S: K.G. „Czas” 1891 nr 116. A. Dobrowolski „KP” 1891 nr 134. (nit.), „NR” 1891 nr 112.

4. Halszka – J. Szujski, *Halszka z Ostroga*. Dr. w 5 a.
18 V, 30 V

S: K.G. „Czas” 1891 nr 116. A. Dobrowolski „KP” 1891 nr 134. (nit.) „NR” 1891 nr 112.

5. Adrianna Lecouivreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouivreur*. Dr. w 5 a.
19 V

6. Barbara Radziwiłłówna – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.
21 V

7. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.
23 V, 24 V, 31 V

S: K.G. „Czas” 1891 nr 119, 121. A. Dobrowolski „KP” 1891 nr 139. (x) „KP” 1891 nr 140. X. „Myśl” 1891 nr 2. „NR” 1891 nr 117. (nit.) „NR” 1891 nr 118.

8. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.
26 V, 27 V

S: K.G. „Czas” 1891 nr 125. A. Dobrowolski „KP” 1891 nr 142. (nit.) „NR” 1891 nr 123.

1894 – Lwów

S: „DP” 1891 nr 295. „GN” 1894 nr 254, 267, 295, 303, 306. „GI” 1894 nr 23, 24.

1. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama z kamelią (Dama kameliowa)*. Dr. w 5 a.
26 X

S: „DP” 1894 nr 299. „Głw” 1894 nr 247. „GN” 1894 nr 271. § „KI” 1894 nr 306.

2. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

27 X, 1 XI, 10 XI, 21 XI, 25 XI (tylko akt 3 na cele dobroczynne), 30 XI

S: „DP” 1894 nr 300, 305. „Głw” 1894 nr 248, 251, 259, 268, 271, 276. „GN” 1894 nr 272, 297, 300. § „KI” 1894 nr 306. „PPol” 1894 nr 269.

3. Adrianna Lecouivreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouivreur*. Dr. w 5 a.

29 X, 12 XI (na dochód słuchaczy Politechniki Lwowskiej)

S: „DP” 1894 nr 302. „DP” 1894 nr 316. „Głw” 1894 nr 249. „GN” 1894 nr 274. § „KI” 1894 nr 306.

4. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.

31 X

S: „DP” 1894 nr 304. „Głw” 1894 nr 251. § „KI” 1894 nr 306.

5. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.

3 XI, 16 XI

S: „DP” 1894 nr 307. „Głw” 1894 nr 253. § „KI” 1894 nr 322.

6. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. W 4 a.

6 XI, 7 XI, 13 XI

S: „DP” 1894 nr 310. „Głw” 1894 nr 255, 256, 261.

7. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.

9 XI, 17 XI, 25 XI (tylko akt 3 na cele dobroczynne)

S: „Głw” 1894 nr 258, 271. „GN” 1894 nr 285, 300. § „KI” 1894 nr 322.

8. Rozalinda – W. Shakespeare, *Jak wam się podoba*. Kom. w 5 a.

15 XI, 19 XI, 24 XI

S: „DP” 1894 nr 319. „Głw” 1894 nr 263, 266. „GN” 1894 nr 291. § „KI” 1894 nr 322.

Iks Ipsilon „PPol” 1894 nr 264.

9. Cecylia – J. Korzeniowski, *Panna męzatka*. Kom. w 3 a.

22 XI

S: „DP” 1894 nr 326. „Głw” 1894 nr 269. „GN” 1894 nr 298. Iks Ipsilon „PPol” 1894 nr 270.

10. Fedora – V. Sardou, *Fedora*. Dr. w 4 a.

27 XI, 29 XI, 1 XII

S: „DP” 1894 nr 331, 333. „Głw” 1894 nr 273, 277. „GN” 1894 nr 308. „KI” 1894 nr 331,

336. Iks Ipsilon „PPol” 1894 nr 274, 278.

11. Amelia – J. Słowacki, *Mazepa*. Tr. w 5 a.

28 XI (na dochód funduszu emerytalnego wdów i sierot po artystach i literatach)

S: „DP” 1894 nr 332. „Głw” 1894 nr 274. „GN” 1894 nr 304. „KI” 1894 nr 332. Iks Ipsilon „PPol” 1894 nr 275.

Nadto:

- Raut w Kole Literackim z udziałem Modrzejewskiej.

29 XI? (sala Koła)

S: „GN” 1894 nr 304. „GI” 1894 nr 24.

- Koncert, Modrzejewska wyk. utwory: *Hagar na puszczy* Ujejeskiego, *Pożegnanie* Krasińskiego.

2 XII (sala „Sokoła”; na dochód budowy sali gimnastycznej „Sokoła”)

1894 – Stanisławów

1. Amelia – J. Słowacki, *Mazepa*. Tr. w 5 a.
3 XII
S: „DP” 1891 nr 295.

1894 – Kraków

- S: „Czas” 1894 nr 288. K.E. „Czas” 1894 nr 291. W. Prokesch „EMTA” 1895 nr 1*.
„Świat” 1895 nr 1.
1. Rozalinda – W. Shakespeare, *Jak wam się podoba*. Kom. w 5 a.
8 XII
S: „Czas” 1894 nr 281. Interim „Czas” 1894 nr 282. „GNar” 1894 nr 281. (W.P.) „NR” 1894 nr 281.
2. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. W 4 a.
9 XII, 15 XII
S: Interim „Czas” 1894 nr 282. „GNar” 1894 nr 281. „Świat” 1894 nr 24(il.). (W.P.) „NR” 1894 nr 281. X.X. „PP” 1895 t. 115.
3. Fedora – V. Sardou, *Fedora*. Dr. w 4 a.
11 XII, 19 XII (na dochód szkoły w Cieszynie i „głodne dzieci”)
S: „GNar” 1894 nr 282. (W.P.) „NR” 1894 nr 283.
4. Amelia – J. Słowacki, *Mazepa*. Tr. w 5 a.
12 XII
S: „Czas” 1894 nr 284. K.E. „Czas” 1894 nr 292. (W.P.) „NR” 1894 nr 284. X.X. „PP” 1895 t. 115. „Świat” 1895 nr 7.
5. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. w 5 a.
13XII, 16 XII, 21 XII
S: „Czas” 1894 nr 285. K.E. „Czas” 1894 nr 291. Spektator „GNar” 1894 nr 286. (W.P.) „NR” 1894 nr 285. X.X. „PP” 1895 t. 115.
6. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.
18 XII
S: (W.P.) „NR” 1894 nr 291. X.X. „PP” 1895 t. 115.
7. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
20 XII
S: (W.P.) „NR” 1894 nr 292. X.X. „PP” 1895 t. 115.
- Nadto:
- Wieczorek Mickiewiczowski urządzony staraniem młodzieży akademickiej, Modrzejewska wyk. wiersz Tetmajera.
10 XII (Teatr Miejski; na dochód Bratniej Pomocy i Czytelnii Akademickiej)
S: F.B. „Czas” nr 282. wp. „NR” 1894 nr 282.

1895 – Poznań

1. Barbara Radziwiłłówna – A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*. Tr. w 5 a.
10 I
S: „DPOz” 1895 nr 10*. „KPOz” 1895 nr 12*.
  2. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
12 I, 22
S: „DPOz” 1895 nr 22. „KPOz” 1895 nr 12*. Wł. Rabski „PPOz” 1895 nr 2. „PPoz” 1895 nr 3, 27.
  3. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. W 4 a.
14 I
S: „DPOz” 1895 nr 13*, 22*. „KPOz” 1895 nr 17*.
  4. Adrianna Lecouvreur – E. Scribe i E. Legouvé, *Adrianna Lecouvreur*. Dr. w 5 a.
15 I (na cel dobroczynny)
S: „DPOz” 1895 nr 16*. „KPOz” 1895 nr 17*.
  5. Fedora – V. Sardou, *Fedora*. Dr. w 4 a.
17 I, 27 I
S: „DPOz” 1895 nr 16*. „KPOz” 1895 nr 17*.
  6. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.
19 I
S: „DPOz” 1895 nr 18*. „KPOz” 1895 nr 24*.
  7. Maria Gauthier – A. Dumas, *Dama kameliowa*. Dr. w 5 a.
24 I (benefis Skirmunta i na dochód kasy wsparcia artystów)
S: „DPOz” 1895 nr 22*. „KPOz” 1895 nr 24*.
  8. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
26 I 1895 (benefis)
S: „DPOz” 1895 nr 24*. „KPOz” 1895 nr 24*.
  9. Dalila (Leonora, księżna Falconieri) – O. Feuillet, *Dalila*. Dr. w 6 a.
31 I 1895 (benefis S. Majdrowiczówny)
S: „DPOz” 1895 nr 28*. „KPOz” 1895 nr 26*.
- Nadto:
- Uczta na cześć Modrzejewskiej.
22 I? (Bazar)
  - S: „DPOz” 1895 nr 19*.
  - Obiad z zespołem teatru polskiego.
27 I
  - S: „KPOz” 1895 nr 24*.

1895 – Kraków

1. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. W 4 a.
4 VI
S: „NR” 1895 nr 128.
2. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.

5 VI (z gw. W. Woleńskiego)

S: Verax „GNar” 1895 nr 128. W.Pr. „NR” 1895 nr 134. x.x. „PP” 1895 z. 349.

3. Fedora – V. Sardou, *Fedora*. Dr. w 4 a.

6 VI

S: W.Pr. „NR” 1895 nr 134. x.x. „PP” 1895 z. 349.

4. Zofia – A. Świętochowski, *Niewinni*. Dr. w 3 a.

8 VI

S: W.Pr. „NR” 1895 nr 134. x.x. „PP” 1895 z. 349. „Świat” 1895 nr 12.

5. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

9 VI, 12 VI

S: W.Pr. „NR” 1895 nr 134. „NR” 1895 nr 135. x.x. „PP” 1895 z. 349.

6. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.

11 VI

S: wp. „NR” 1894 nr 2134.

7. Viola – W. Shakespeare, *Wieczór Trzech Króli*. Kom. w 5 a., ukł. H. Modrzejewska.

14 VI

S: „Czas” 1895 nr 136. K.E. „Czas” 1895 nr 137. „NR” 1895 nr 136. x.x. „PP” 1895 z. 349. „Świat” 1895 nr 12.

1895 – Lwów

S: H-mol „EMTA” 1895 nr 30*. „GN” 1895 nr 180. „GI” 1895 nr 693. „Zagłoba” 1895 nr 28.

1. Seweryna – A. Dumas, *Księżna Jerzowa*. Dz. sc. w 3 a.

18 VI

S: St.R. „DP” 1895 nr 169. „Głw” 1895 nr 139. „GN” 1895 nr 169. „KI” 1895 nr 169. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 140.

2. Fedora – V. Sardou, *Fedora*. Dr. w 4 a.

19 VI

S: St.R. „DP” 1895 nr 170. „Głw” 1895 nr 140. „KI” 1895 nr 170. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 141.

3. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.

20 VI, 17 VII

S: St.R. „DP” 1895 nr 171. „Głw” 1895 nr 141. „KI” 1895 nr 171. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 142.

4. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

22 VI, 16 VII (benefis)

S: „DP” 1895 nr 173, 197. „Głw” 1895 nr 143, 162. „GN” 1895 nr 180, 197. „KI” 1895 nr 174, 197. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 144.

5. Odetta – V. Sardou, *Odetta*. Szt. w 4 a.

23 VI, 11 VII

S: „DP” 1895 nr 174. „Głw” 1895 nr 143, 158. „KI” 1895 nr 174. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 145.

6. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. W 4 a.

25 VI, 7 II

S: St. R. „DP” 1895 nr 176. „DP” 1895 nr 188. „Głw” 1895 nr 145. „KI” 1895 nr 176, 189. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 146.

7. Cecylia Caussade – V. Sardou, *Nasi najserdeczniejsi*. Kom. w 4 a.

29 VI

S: „DP” 1895 nr 180, 182. St. R. „DP” 1895 nr 181. „Głw” 1895 nr 148, 149. „GN” 1895 nr 182. „KI” 1895 dod. do nr 181.

8. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.

2 VII

S: „Głw” 1895 nr 150. „KI” 1895 nr 183. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 151.

9. Cyprianna – V. Sardou, E. Najac, *Rozwiedzmy się*. Kom. w 3 a.

4 VII

S: „DP” 1895 nr 185, 186. „Głw” 1895 nr 152. „KI” 1895 nr 189. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 153.

10. Debora – S. H. Mosenthal, *Debora*. Dr. w 4 a.

6 VII, 13 VII, 18 VII

S: „DP” 1895 nr 187, 188. (kr) „DP” 1895 nr 194. „Głw” 1895 nr 154, 160, 164. „GN” 1895 nr 188, 198. „KI” 1895 nr 189, 192. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 156.

11. Viola – W. Shakespeare, *Wieczór Trzech Króli*. Kom. w 5 a.

9 VII, 14 VII

S: „DP” 1895 nr 190. „Głw” 1895 nr 156, 160. „GN” 1895 nr 190. Iks Ypsilon „PPol” 1895 nr 157.

1901 – Lwów

S: „Głw” 1901 nr 130, 147, 148. w.i. „SP” 1901 nr 304.

1. Maria – S. Wyspiański, *Warszawianka*. Pieśń z roku 1831.

2 VII (w przedst. składanym, na dochód budowy pomnika Mickiewicza we Lwowie.), 4 VII, 5 VII (połączone z koncertem na dochód Towarzystwa Dziennikarzy Polskich)

S: I.K. „DP” 1901 nr 245 pop. Boż-Na „DP” 1901 nr 250 por. „Głw” 1901 nr 150, 152, 153. A. Krechowicki „Głw” 1901 nr 154. „GN” 1902 nr 183. (g) „GN” 1901 nr 183, 186. „PPol” 1901 nr 151, 154. J. Flach „Przedświt” 1901 nr 151. w.i. „SP” 1901 nr 306. „SP” 1901 nr 310. F. Neuhauser „SP” 1901 nr 312.

Nadto:

- Kolacja na cześć Modrzejewskiej u marszałka krajowego Stanisława Badeniego.

2 VII (salon prywatny)

S: „Głw” 1901 nr 150.

- Bankiet na cześć Modrzejewskiej i Cypriana Godebskiego.

3 VII (salon Koła Literacko-Artystycznego)

S: „Głw” 1901 nr 151. „KI” 1901 nr 184. „SP” 1902 nr 576.

1902 – Lwów

S: „Głw” 1902 nr 236, 255, 260, 272. A. Cybulski „Krytyka” 1903 t. 1*. „KI” 1902 nr 258, 288, nr 288. Rowicz „KT” 1902 nr 78. „SP” 1902 nr 502, 524, 526.

1. Hrabina Idalia – J. Słowacki, *Nowa Dejanira (Fantazy)*. Dr. w 5 a.
31 X, 2 XI (na dochód funduszu wdów i sierot)

S: Kl.K. „DP” 1902 nr 510 por. A. Krechowiecki „Głw” 1902 nr 252. „GN” 1902 nr 271. „KT” 1902 nr 34. h.z. „IP” 1902 nr 45. Z. Sarnecki „Przedświt” 1902 nr 252. W. „SP” 1902 nr 529 por.

2. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
6 XI, 8 XI, 18 XI, 23 XI, 7 XII, 13 XII

S: Kl.K. „DP” 1902 nr 520 por. A. Krechowiecki „Głw” 1902 nr 256. „Głw” 1902 nr 266. „GN” 1902 nr 275, 285. h.z. „IP” 1902 nr 46, 47. St.W. „KI” 1902 nr 311. Jan Kasproicz „SP” 1902 nr 539.

3. Izabela – W. Shakespeare, *Miarka za miarkę*. Dr. w 5 a.
13 XI, 15 XI

S: Kl.K. „DP” 1902 nr 532 por. A. Krechowiecki „Głw” 1902 nr 262. h.z. „IP” 1902 nr 47. „KI” 1902 nr 315. St.W. „KI” 1902 nr 320. Z.S. „Przedświt” 1902 nr 264. „PPol” 1902 nr 263. (j.k.) „SP” 1902 nr 553 pop. N. „WN” 1902 nr 415.

4. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
20 XI, 22 XI

S: Kl.K. „DP” 1902 nr 544 por. A. Krechowiecki „Głw” 1902 nr 268. „GN” 1902 nr 287. St.W. „KI” 1902 nr 324. „PPol” 1902 nr 269. „SP” 1902 nr 563 pop.

5. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. W 4 a.
27 XI, 29 XI, 9 XII (na dochód Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Artystów Sceny Lwowskiej)

S: Kl.K. „DP” 1902 nr 556 por. A. Krechowiecki „Głw” 1902 nr 274. „Głw” 1902 nr 283. „GN” 1902 nr 293. h.z. „IP” 1902 nr 49. „Przedświt” 1902 nr 274. „PPol” 1902 nr 275. „SP” 1902 nr 565, 594.

6. Maria – S. Wyspiański, *Warszawianka*. Pieśń z roku 1831.
2 XII, 12 XII

S: „Głw” 1902 nr 278. „GN” 1902 nr 297. h.z. „IP” 1902 nr 50. „KI” 1902 nr 337. „SP” 1902 nr 583 pop.

7. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.
4 XII, 10 XII, 14 XII

S: Kl.K. „DP” 1902 nr 569 pop. „Głw” 1902 nr 280, 284, 287. „GN” 1902 nr 303, 306. h.z. „IP” 1902 nr 50. „KI” 1902 nr 347. St.W. „KI” 1902 nr 348. „Przedświt” 1902 nr 280. „PPol” 1902 nr 281. „SP” 1902 nr 587 pop., 598 pop.

Nadto:

- Raut na cześć Marii Konopnickiej, Modrzejewska wyk. jej utwory: *Chłopskie serce*, *Dzwony* oraz *Gdybyście...*

26 X

- Bankiet na cześć Modrzejewskiej.

1 XII (salon Koła Literacko-Artystycznego)

- S: „DP” 1902 nr 562. „Głw” 1902 nr 277. „KT” 1902 nr 66. „KW” 1902 nr 335.
 - Raut na cześć Modrzejewskiej u prezydenta miasta Lwowa.
 7 XII (salony ratusza)
- S: „Głw” 1902.
 - Koncert, Modrzejewska wyk. utwory: Tetmajera *Do szczytów*, Ujejskiego *Noc natchnienia*, Monopnickiej *Dzwony* i wiersz Kasprowicza.
 8 XII
- 1903 – Kraków
- S: „Czas” 1903 nr 2.
 1. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.
 10 I, 11 I, 15 I, 1 II
- S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 8. „GNar” 1903 nr 11. Widz. „GNar” 1903 nr 12.
 G. Zapolska „IP” 1903 nr 3. M. „Naprzód” 1903 nr 12. W.Pr. „NR” 1903 nr 9. „NR” 1903 nr 13. F. Koneczny „PP” 1903 t. 147.¹¹⁸ W.P. „KT” 1903 nr 13.
 2. Hrabina Idalia – J. Słowacki, *Nowa Dejanira (Fantazy)*. Dr. w 5 a.
 13 I, 29 I
- S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 10. „GNar” 1903 nr 14. G. Zapolska „IP” 1903 nr 3. M. „Naprzód” 1903 nr 14, 19. W.Pr. „NR” 1903 nr 11. F. Koneczny „PP” 1903 t. 147.
 3. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. w 4 a.
 17 I, 18 I, 7 II
- S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 14. Sdl. „GNar” 1903 nr 19. G. Zapolska „IP” 1903 nr 7. W.Pr. „NR” 1903 nr 15. F. Koneczny „PP” 1903 t. 147.
 4. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvé, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a.
 20 I, 5 II (na dochód kasy emerytalnej artystów sceny krakowskiej)
- S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 16. „GNar” 1903 nr 21. W.Pr. „NR” 1903 nr 17, 30. Z. „KT” 1903 nr 43.
 5. Laura – G. Zapolska, *Jesiennym wieczorem*. Obr. scen. s 1 a.
 21 I, 28 I
- S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 17. Sdl. „GNar” 1903 nr 22. J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 4. W.Pr. „NR” 1903 nr 18. F. Koneczny „PP” 1903 t. 147.
 6. Maria – S. Wyspiański, *Warszawianka*. Pieśń z roku 1831.
 21 I, 28 I
- S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 17. Sdl. „GNar” 1903 nr 22. J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 4. W.Pr. „NR” 1903 nr 18. F. Koneczny „PP” 1903 t. 147.
 7. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
 24 I, 25 I, 27 I, 3 II (na dochód „Bratniej Pomocy Weteranów”)
- S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 20. „GNar” 1903 nr 26. J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 5. M. „Naprzód” 1903 nr 25. W.Pr. „NR” 1903 nr 21. F. Koneczny „PP” 1903 t. 147.
 8. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.
 31 I, 8 II

¹¹⁸ Przedruk tej i innych recenzji Konecznego zob. F. Koneczny, *Teatr krakowski. Sprawozdania 1896–1905*, oprac. K. Gajda, Kraków 1994.

S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 26, 31. „GNar” 1903 nr 39. J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 6. W.Pr. „NR” 1903 nr 27. „NR” 1903 nr 32. F. Koneczny „PP” 1903 t. 147.

Nadto:

- Raut urządzony przez Koło Literacko-Artystyczne na cześć Modrzejewskiej.
28 I (salon Koła)

S: „GNar” 1903 nr 38. „NR” 1903 nr 24.

- Spotkanie inauguracyjne Czytelni Teatru Miejskiego z aktorami.
8 I (Teatr Miejski, czytelnia)

S: „NR” 1903 nr 32

- Popis szkoły dramatycznej Gabrieli Zapolskiej w obecności Modrzejewskiej.
6 II

S: „GNar” 1903 nr 37.

- Bal Stowarzyszenia Służby Katolickiej (Modrzejewska prowadziła poloneza).
7 II

S: „GNar” 1903 nr 38.

1903 – Poznań

W. Ryszkowski, *Gościna Heleny Modrzejewskiej*, [w:] *Wspomnienia aktorów (1800–1925)*, t. 2, oprac. S. Dąbrowski, R. Górski, Warszawa 1963, s. 301–306.

Ostatnia wizyta Heleny Modrzejewskiej, [w:] *Życie teatralne Poznania. Część IV: 1875–1918*, Poznań 1985

S: „DPoz” 1903 nr 34*. K. B. Chłapowski „DPoz” 1903 nr 35* (sprostowanie). „DPoz” 1903 nr 43*. „KPoz” 1903 nr 34*.

1. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.
12 II, 15 II

S: „DPoz” 1903 nr 36*. „KPoz” 1903 nr 36*.

2. Magdalena – H. Sudermann, *Gniazdo rodzinne*. Szt. W 4 a.
14 II, 1 III

S: „DPoz” 1903 nr 38*, 50*. „KPoz” 1903 nr 38*, nr 50*.

3. Hrabina d’Autreval – E. Scribe, E. Legouvė, *Walka kobiet*. Kom. w 3 a
17 II, 26 II (na dochód towarzystwa kolonii wakacyjnych i stacji sanitarnej „Stella” w Kobylnicy)

S: „DPoz” 1903 nr 40*, 48*. „KPoz” 1903 nr 40*, 48*.

4. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.
19 II

S: „DPoz” 1903 nr 42. „KPoz” 1903 nr 42*.

5. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.
21 II, 22 II, 28 II

S: „DPoz” 1903 nr 44*. „KPoz” 1903 nr 45*.

6. Maria – S. Wyspiański, *Warszawianka*. Pieśń z roku 1831.
25 II

S: „DPoz” 1903 nr 47*. „KPoz” 1903 nr 47*.

7. Laura – G. Zapolska, *Jesiennym wieczorem*. Obr. scen. w 1 a.
25 II

S: „DPoz” 1903 nr 47*. „KPoz” 1903 nr 47*.

8. Margrabina de Pompadour – A. E. Brachvogel, *Narcyz Rameau*. Dr. w 5 a.
27 II (na dochód artystów sceny poznańskiej)

S: „DPoz” 1903 nr 49*. Ż „KPoz” 1903 nr 49*.

Nadto:

- Wieczorek tańcząco-muzyczny z udziałem Modrzejewskiej.

27 II (dochód na nową kurtynę dla teatru poznańskiego)

S: „DPoz” 1903 nr 45*.

- Uczta wydana na cześć Modrzejewskiej, deklamowała kilka wierszy.

2 III (Bazar)

S: „DPoz” 1903 nr 51*. „KPoz” 1903 nr 51*.

1903 – Kraków

D. Poskuta-Włodek, *Heleny Modrzejewskiej pożegnanie z Galicją*, [w:] *Galicyskie spotkania 2009*, tom studiów pod red. U. Jakubowskiej.¹¹⁹

S: J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 17. „NR” 1903 nr 90.

1. Beatrice – W. Shakespeare, *Wiele hałasu o nic*. Kom. w 5 a.

16 IV

S: „NR” 1903 nr 88.

2. Sylwia – G. D’Anunzio, *Gioconda*. Tr. w 4a.

18 IV, 23 IV

S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 89. „GNar” 1903 nr 107. J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 17. M. „Naprzód” 1903 nr 108. „NR” 1903 nr 90. F. Koneczny „PP” 1903 t. 148.

3. Lady Makbet – W. Shakespeare, *Makbet*. Tr. W 5 a.

19 IV

4. Amelia – J. Słowacki *Mazepa*. Tr. w 5 a. (tylko sc. więzienna).

20 IV (w wieczorze trzech wieszczów urządzonych staraniem młodzieży UJ)

S: „NR” 1903 nr 91. „GNar” 1903 nr 108.

5. Maria Stuart – F. Schiller, *Maria Stuart*. Tr. w 5 a.

21 IV

S: „GNar” 1903 nr 109. „GNar” 1903 nr 114. A.W. „KK” 1903 nr 99. „NR” 1903 nr 92.

F. Koneczny „PP” 1903 t. 148.

6. Antyгона – Sofokles, *Antyгона*. Tr. w 5 a.

25 IV, 26 IV, 28 IV

S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 95. J. St. „Krytyka” 1903 t. 1*. A.W. „KK” 1903 nr 99.

„K.S. „KT” 1903 nr 113. „GNar” 1903 nr 114. J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 18. „Naprzód” 1903 nr 115. W.Pr. „NR” 1903 nr 96. F. Koneczny „PP” 1903 t. 148.

7. Laodamia – S. Wyspiański, *Protesilas i Laodamia*. Tr. w 1 a.

25 IV, 26 IV, 28 IV

S: K. Rakowski „Czas” 1903 nr 96, 117. J. St. „Krytyka” 1903 t. 1*. Kr. „KK” 1903 nr 96. K.S. „KT” 1903 nr 113. W.Pr. „NR” 1903 nr 96. „NR” 1903 nr 118. „GNar” 1903

¹¹⁹ Publikacja w przygotowaniu, serdecznie dziękuję autorce za udostępnienie tekstu.

nr 113, 115, 116. J. Pietrzycki „IP” 1903 nr 18. „Naprzód” 1903 nr 115. F. Koneczny „PP” 1903 t. 148.

Rozwiązane pseudonimy i kryptonimy recenzentów:

§ („Kurier Lwowski”) Kasprowicz Jan
 *** („Gazeta Lwowska”) Krechowiecki Adam
 A.Br. („Kurier Codzienny”) Breza Adam
 Ad.D. („Kurier Polski”) Dobrowolski Adam
 Al. („Dziennik Warszawski”) Niewiarowski Aleksander
 Alf. („Dziennik Poznański”) Szczepański Alfred
 -B- („Kurier Warszawski”) Bogusławski Władysław
 B.K. („Strzecha”) Komorowski Bronisław
 Cz.J. („Kurier Warszawski”) Jankowski Czesław
 F. H. L. („Kłosy”) Lewestam Fryderyk Henryk
 F-y („Kurier Codzienny”) Wiktor Gomulicki
 I. Jastrzębiec („Echo”) Kliszewski Ignacy
 Incognitus („Gazeta Polska”) Brzeziński Jan
 K.E. („Czas”) Ehrenberg Kazimierz
 j.k. („Słowo Polskie”) Kasprowicz Jan
 J.S. („Dziennik Literacki”) Starkel Juliusz
 J. St.; Jan Sten („Krytyka”) Bruner Ludwik
 J.T. („Gazeta Narodowa”) Tretiak Józef
 Junius („Gazeta Narodowa”) Zawadzki Bronisław
 K.G. („Czas”) Górski Konstanty
 K-i („Przegląd Tygodniowy”) Kotarbiński Józef
 Kl.K. („Dziennik Polski”) Kołakowski Klemens
 K.Z. („Kurier Warszawski”) Zalewski Kazimierz
 m. („Naprzód”) Jastrzębski Marian
 M.G. („Tygodnik Powszechny”) Gawalewicz Marian
 Nemo („Przegląd Literacki i Artystyczny”) Mieszkowski Antoni
 Nit. („Nowa Reforma”) Nitman Karol
 Quis („Bluszczy”) Gawalewicz Marian
 S.K. („Prawda”) Krzemiński Stanisław
 S.K. („Bluszczy”) Krzemiński Stanisław
 Sdl. („Głos Narodu”) Grzymała-Siedlecki Adam
 Sęp („Biesiada Literacka”) Maleszewski Władysław
 St.R. („Dziennik Polski”) Rossowski Stanisław
 St. W. („Kurier Lwowski”) Womela Stanisław
 Verax („Głos Narodu”) Rogosz Józef
 Wł. L. A. („Tygodnik Ilustrowany”) Anczyc Władysław Ludwik
 W.P. („Kurier Teatralny”) Poliński W.
 W.P.; W.Pr. („Nowa Reforma”) Prokesch Władysław
 -x- („Gazeta Polska”) Gawalewicz Marian (?)

- x- („Kurier Warszawski”) Szymanowski Wacław
 Z.C. („Czas”) Cieszkowski Zygmunt
 Z.S. („Przedświt”) Sarnecki Zygmunt

Wykaz skrótów czasopism:

- AT – „Afisz Teatralny”
 BI – „Biesiada Literacka”
 BW – „Biblioteka Warszawska”
 DdW – „Dziennik dla Wszystkich”
 DI – „Dziennik Literacki”
 Dlw – „Dziennik Lwowski”
 Dł – „Dziennik Łódzki”
 DP – „Dziennik Polski”
 DPoz – „Dziennik Poznański”
 DW – „Dziennik Warszawski”
 EMTA – „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne”
 GI – „Goniec i Iskra”
 GK – „Gazeta Krakowska”
 GKiel – „Gazeta Kielecka”
 GI – „Gazeta Literacka”
 Glu – „Gazeta Lubelska”
 Glw – „Gazeta Lwowska”
 GN – „Gazeta Narodowa”
 GNar – „Gazeta Narodów”
 GP – „Gazeta Polska”
 GW – „Gazeta Warszawska”
 IP – „Ilustracja Polska”
 KC – „Kurier Codzienny”
 KCodz – „Kronika Codzienna”
 KK – „Kurier Krakowski”
 KI – „Kurier Lwowski”
 KP – „Kurier Polski”
 KPor – „Kurier Poranny”
 KPoz – „Kurier Poznański”
 KŚ – „Kurier Świąteczny”
 KT – „Kurier Teatralny”
 KTI – „Kurier Teatralny Lwowski”
 KW – „Kurier Warszawski”
 NR – „Nowa Reforma”
 PLA – „Przegląd Literacki i Artystyczny”
 PP – „Przegląd Polski”
 PPol – „Przegląd Polityczny”
 PPoz – „Przegląd Poznański”

- PPSI – „Przegląd Polityczny, Społeczny i Literacki”
 PT – „Przegląd Tygodniowy”
 RI – „Ruch Literacki”
 SiS – „Scena i Sztuka”
 SP – „Słowo Polskie”
 TI – „Tygodnik Ilustrowany”
 TIANS – „Tydzień literacki, Artystyczny, Naukowy i Społeczny”
 TP – „Tydzień Polski”
 TPow – „Tygodnik Powszechny”
 WN – „Wiek Nowy”

Opracowała Barbara Maresz

